

SKJOLDEFRISEN I SORØ KIRKE.

Et kritisk Bidrag til dansk Heraldik,

Af HENRY PETERSEN.

Skjoldefriserne fra Middelalderen i Sorø og Ringsted Kirker ere i deres Art enestaaende Monumenter her i Landet; de afgive en gennem flere Aarhundreder løbende Traad i Fædrelandets Historie ved at minde om Personer og om Slægter, der i denne have spillet en fremtrædende Rolle. Deres monumentale Betydning ses ogsaa derigjennem stedse at have været anerkjendt, at de fremfor Kirkernes anden malede Udsmykning fra Middelalderen have undgaaet Overhvidtning, ja man har endog gjort sig Umage for at forny Friserne. I Sorø Kirke foregik en saadan »Restauration« eller snarere en hel ny Omordning og Ommalning allerede i Aaret 1515 under Abbed Henrik Tornekbrands; i Ringsted Kirke vise Skjoldformerne hen paa en noget senere i Aarhundredet foretagen ligesaa grundig Fornyelse. Begge Steder ere Skjoldene senere »opfriskede« af Haandværkere ved de lejlighedsvis foretagne gennemgaaende Restaurationer af Kirkerne.

Det var ved Sorø Kirkes omfattende indre Restauration i 1871—73, at Prof. Kornerup under den 1515 malede Frise fremdrog betydelige Levninger af den ældre Skjoldefrise. De ældste af Skjoldene i denne naaede tilbage til Slutningen af det 13de Aarhundrede; de vare malede, da Klosterkirken stod nyopført efter Branden 1247 og med

indbyggede Hvælvinger. Skjoldene fulgte Chorets og Korsarmenes Vægge og strakte sig et kort Stykke ned i Midtskibet. De yngste af de under Kalken fundne Skjolde, der alle stode i Midtskibet, tilhørte det 14de og 15de Aarhundrede. Medens Mandsnavnene stode i Række over Skjoldene, vare de fleste Kvindenavne stillede i Rammer ved Siden af Ægtefællernes eller Frændernes Skjolde. Skrifttegnene fulgte Tidernes Vexel; de ældre Navne vare skrevne med Middelalderens Majuskler, de yngste med Minuskler.

Det var et Fund, der maatte vække den største antikvariske Interesse. Vore vigtigste Mindesmærker til Oplysning om Middelalderens Heraldik, Sigillerne og Gravstenene, lære os kun Vaabenmærkets Art at kjende; vor Kundskab om Skjoldenes Farver i hin Tid, der i Regelen skyldes Vaabenbøger tidligst fra Slutningen af det 16de Aarhundrede, er meget ringe og usikker. Ethvert Fund af et enkelt paa en Kirkevæg, Kirkerude eller Altertavle malet Vaaben fra Middelalderen har derfor en særlig antikvarisk Betydning: nu stod man i Sorø pludselig overfor en hel Række Skjolde med Farver fra det 13de—14de—15de Aarhundrede, for manges Vedkommende tilhørende Slægter, der vare uddøde før Middelalderens Slutning, og hvis Vaabenfarver ikke de senere Tidens Ahnetavler turde antages at have bevaret korrekte. Hele Vaabenfrisen blev omordnet og opmalet efter de fundne Spor; Skjoldene fik deres i alt Fald for største Delen oprindelige trekantede Form. »Som Frisen nu foreligger,« siger Prof. Kornerup i sin Afhandling om Skjoldemærkerne i Sorø (Aarbøger 1877 S. 195—252), »maa den betragtes som en efter Kilderne rettet Udgave« (S. 216). Som Kommentar til denne Udgave foreligger den citerede Afhandling. —

Det kan neppe være unyttigt at rette et prøvende Blik paa denne Udgave, saa meget mindre som det kun er et Tidsspørgsmaal, naar den efterfølges af en ny Udgave af Vaabnerne i Ringsted Kirke. Selv om meget maatte ønskes

at have været anderledes, vil dog den Omstændighed, at det er et første Restaurationsforsøg af et heraldisk Monument paa en Tid, da Studiet af dansk Heraldik i Middelalderen saa at sige slet ikke var bleven dyrket, mildne Dommen. Og de Fortjenester, Professoren paa andre Omraader har indlagt sig af vore Monumenter, kunne ikke ved nærværende Kritik af et enkelt af hans Arbejder lide noget Skaar.

Vi føle strax ved Betragtningen af Frisen det uheldige i, at der ikke foreligger en nøje Redegjørelse for den nye Udgaves Forhold til de Kilder, efter hvilke den er rettet, Skjold for Skjold. Der fandtes »nogle og trediv« gamle Skjolde¹⁾. Kun 27 bære imidlertid Vedføjelsen »gammel«, og kun om 11 af disse siges det udtrykkeligt, at tillige Indskriften var gammel; det laa nær deraf at slutte, at Indskrifterne over de øvrige Skjolde kun tildels kunde spores. Ved 4 Skjolde, om hvilke det alene anføres, at »Indskriften« var gammel, underforstaas maaske, at tillige Skjoldene vare gamle, og mulig skal man for at naa Tallet »nogle og trediv« hertil lægge 7 Indskriftskjolde med Kvindenavne, der anføres som fundne under Kalken. Der er i Kommentaren helt igjennem brugt Betegnelsen: »Skjoldet er« saa og saa; dette er vildledende overfor Skjoldefrisen som historisk Monument; thi mange Skjolde ere først indsatte eller gjenopmalede i ny Form under Restaurationen 1871—73.

Naar vi sammenholde Kornerups Udgave med den af Søren Abildgaard 1756 udførte kolørerede Tegning af Skjoldefrisen (i antikv.-topogr. Arkiv), se vi af ny indsatte Vaabenskjolde og »Indskrifter« følgende:

- Nr. 1. Skjalm Hvide.
- 2. Ærkebisp Absalon.
- 3. Esbern Snare.
- 4. Johannes Esbernson Marskalk.

¹⁾ Kornerup 1. c. Side 211 (Særtryk S. 17).

- Nr. 6. Absalon Bælg.
- 9. Nicolaus Mule Stabularius.
- 10. Esbern Snerling.
- 15. Tule Bosøn.
- 19. Ascer Olafsøn.
- 92. Juris Stigsøn.
- 108. Andreas Sunesøn, Ærkebisp i Lund.
- 138. Johannes Andreae Grosøn.
- 140. Petrus Andreae, Broder til frg.

Af disse 13 ere kun Tule Bosøns og Juris Stigsøns Skjolde angivne fundne under Kalken. Johannes Esbernsøns er oprisket efter en Vaabenbog. For de andre ere Kilderne ikke anførte, men paa de Skjolde nær, der tilhøre Absalon Bælg og Brødrene Johannes og Petrus Andreae, af hvilke de to sidstnævnte kun tilfældigt ere udeladte af Abildgaard, maa de være malede efter Billederne og de vedføjede Farvebeskrivelser i Morten Pedersøns Skrift af 1589 (forf. 1572) »Biscops Absolons oc Her Esbern Snaris Herrekomst oc Adelige Stamme«. I denne Bog træffe vi imidlertid følgende Mænds Skjolde, som med lige saa fuld Føje kunde være optagne paa ny i Frisen:

- Gert Tokesøn (Søn af Toke Skjalmsøn).
- Peter Ebbesøn (Søn af Ebbe Skjalmsøn).
- Saxo Assersøn (Sønnesøn af Olaf Glug).
- Anders Nielsøn (g. m. Datterdatter af Olaf Pincerna).
- Jacob, Olaf Glugs Søn.
- Asser Julisøn (g. m. Johannes Esbernsøns Enke).
- Olaf Graa af Tersløse (g. m. en Datter af Esbern Snare).

Et Skjold, der tidligere fandtes i Frisen og endnu beskrives af Wendelboe i »Mindesmærker i Sorø Academis Kirke» 1836, er nu helt borttaget af Rækken. Det stod under Navnene paa Michael Ruds to Hustruer Elsebe og Katharina (Nr. 68—71—72). Skjoldet var hvidt, delt efter Længden med en halv sort Ørn til heraldiske højre, 3 skak-

tavlede Tværbjælker til venstre (Fig. 1). Tavlene vare efter Abildgaard sorte og blaa (oprindeligt sikkert hvide). Hvorfor Skjoldet er udeladt, faar man ikke at vide. Michael Rud er af Kornerup antaget at være Michael Rud til Skjoldnæsholm, der levede i Slutningen af det 14de Aarhundrede. Men 1391 anføres i Sorø Klosters Gavebog en Jordegodsgave af denne Michael Rud og hans Hustru Anne Pedersdatter (efter Vaabenet i hendes Segl af Slægten Jernskæg), der 1408 nævnes som Enke. Michael Rud til Skjoldnæsholm skulde altsaa have været 3 Gange gift, og mærkeligt nok

Fig. 1. Fru Elsebes, Michael Ruds, Vaaben (eft. Abildgaard, malet 1515).

skulde netop hans sidste og efterlevende Hustrus Navn savnes i Indskriftrækken. Det udeladte Vaaben beviser imidlertid, at Indskriften angaar en yngre Michael Rud — af Vedby, Ridder — der levede i Midten af det 15de Aarhundrede. Vaabenet er Markmand-Vaabenet, som hans Hustru Elsebe, Otte Jensens Datter, førte — og som vi ogsaa fandt sammen med hans paa Sønnen Jørgen Ruds Gravsten (fra 1508) i Antvorskov Klosterkirke (Abildgaards Tegninger fra Antvorskov).

Abildgaards Tegning af Sorø-Frisen lader Pladser i Skjolde-rækken aaben til c. 12 Skjolde og Indskriftrammer, der maa have været utydelige eller helt udslettede. 5 i Række staaende Skjolde kunne dog kun paa en eller anden Maade have været midlertidigt dækkede; thi de anføres og beskrives alle af Wendelboe 1836 paa følgende Maade:

- 1) En fra nederste højre Hjørne lagt Guldnøgle i rødt Feldt. Derover: Dns Petrus Andreae frater hujus (o: Johannes Andreae nedef.).
- 2) Dr Lucia, hujus eximia et valde nobilis matrona.
- 3) Skjoldet firdelt af Sølv og blaat (egentligt grønt). Derover: Ds Johannes Andreae Grosun.
- 4) En fra nederste venstre Hjørne lagt skraa femtrinet gylden Stige i rødt Feldt. Derover Ds Johannes.
- 5) En mod venstre springende gylden Hjort i et graaligt blaat Feldt. Derover Ds Absalon.

I deres gamle Form fra 1515 ere nu disse Skjolde forsvundne. Uden Kommentar ere de i den ny Udgave omredigerede saaledes, alle med den trekantede Skjoldform:

- 1) som Wendelbo beskriver det.
- 2) nu kun »Lucia uxor hujus«.
- 3) Istedefor er under samme Navn — som de foregaaende skrevet med Majuskler — malet et efter Længden afdelt Skjold; det (heraldisk) højre Feldt rødt, det venstre gult med fire blaa Zigzackbjælker.
- 4) Vaaben og Navn udeladt.
- 5) Vaaben og Navn udeladt, men andensteds i Kirken ophøjet til at gjælde Ærkebisp Absalon. Det er nemlig dette Skjolds og ikke de af Morten Pedersøn angivne Farver, der ere fulgte, hvor nu Ærkebispens Vaaben pranger i Choret.

Lige saa lidt med Hensyn til Kvindenavnene som til Mandsnavnene er der ydet nogen Redegjørelse for det Valg, der er gjort efter Kilderne. De Kvindenavne, der nu læses, men ikke findes hos Abildgaard, ere følgende:

- Nr. 4. Cecilia de Burg (hvorfra?).
- 7. Ingeburg filia Esberni Snare (hvorfra?).
- 8. Ingeburg Comitissa de Blankenburg (hvorfra?).
- 14. Margareta filia Olavi Glug (gammel Indskr.).
- 17. Juliana filia Petri Tulisun (gammel Indskr.).
- 18. Sophia, Soror hujus (gammel Indskr.).

- Nr. 21. Cæcilia uxor Ingvari Olavi (hvorfra?).
 — 31. Hulmfrith uxor Esberni Snare (hvorfra?).
 — 32. Ingeburg uxor secunda Esberni Snare
 (hvorfra?).
 — 126. Mariana uxor Nicolai Absalonis (hvorfra?).
 — 136. Margareta uxor Olavi Grubbe (hvorfra?).

Der savnes derimod følgende Navne anførte af Abildgaard:

- Ingefrit vxor Andree (Tagheson); i Ramme.
 Cristina vxor dni Esceri Apesvn; i Ramme.
 Margareta vxor Comitiss Alberti, Vongsdatter; i Ramme.
 Juliana soror Nicolai Raalamb; i Indskriftrækken.
 Margareta, filia dni Tuli Booson; i Ramme.

I den Maade, hvorpaa Personnavnene i det hele ere gjengivne, bemærker man adskillige Afvigelser fra Abildgaard, idet flere Henvisninger til Slægtskabsforhold og andre Tilføjelser ere bortfaldne. I Frisen fra 1515 stod — hvad der kan anføres som Exempel paa dens Forvanskninger og Misforstaaelser af ældre Indskrifter — to Gange det samme Navn saaledes gjengivet: 1) ved Siden af Jon Andersens Skjold (Nr. 129) »D^a Wef filia d. Juris vxor d. Joon Gisl.« — 2) imellem Jon Gisl's og hans Søn Johannes' Skjolde (121—23) »D^a Wif filia Jareth vxor Joon . . .« Hist er Indskriften og Rammen uden Bemærkning strøget, her er Navnet opfrisket med Rettelsen Ulfhild for D^a Wif. Om dette kun er sket efter Gisningen i Script. rer. Dan. IV. 552, vilde det have været af Interesse at vide. Der er for øvrigt ikke mange Punkter, hvor de manglende Kommentarer til de forkortede Indskrifter virkelig savnes; enkelte skulle nedenfor anføres. Vi kunne derfor gaa over til at betragte selve Skjoldene, som de foreligge i den ny Udgave, idet vi først i Almindelighed ville følge den overfor dem anvendte Restaurationsmethode.

Det var altsaa kun henved en Femtepart af Skjoldene, der forefandtes i deres oprindelige Form og Udseende under

den 1515 malede Frise. Overfor de andre gjaldt det stadigt at raadspørge forskjellige Kilder dels med Hensyn til selve Skjoldemærkerne, dels med Hensyn til deres Farver. Navnlig hvad de sidste angaar, maatte der tidt, helt bortset fra »Ommalninger«, herske Usikkerhed paa Grund af den Indflydelse, Kalkens Substanser have paa forskjellige Farver, der derved kunne blive forvandlede til ganske andre, et Forhold overfor hvilket Abildgaard tager Reservation for sin Tegning med en udførlig Bemærkning (aftrykt af Kornerup S. 215, Særtryk S. 21). Som raadspurgte Hjælpebidler anfører Prof. Kornerup foruden Abildgaards Tegning og Morten Pedersøns Skrift samt Sorø Klosters Gavebog, hvilken sidste selvfølgelig kun har tjent til Vejledning for Personnavnene:

- 1) Vaabenbogen Nr. 124 i den Kallske Manuskr. Saml. paa det kgl. Bibl.
- 2) »Antiqvissima nobilitatis Daniae insignia« et Bind malede Vaabener, som antages udførte af en Munk fra Esrom Kloster. Det kgl. Bibl.
- 3) Sigiller med Vaabener i Geheimearkivet og i den arnæmagnæanske Samling i Universitets-Bibliotheket.

Vaabnebogen Nr. 124 maa sammen med »Jytte Gyldenstjernes« Vaabenbog paa Geheimearkivet, med hvilken den staar i nær samtidig Forbindelse, regnes for den værdifuldeste af de bevarede Vaabenbøger ligesom den er den ældste, da den Bog med 500 Billeder og Vaabner, som Prioren Christen Poulsen i Odense c. 1561 forærede Frederik den Anden¹⁾, maa antages tabt. Sandsynligvis har en saadan ældre Vaabenbog foreligget Samleren af Nr. 124 til Copiering. Derved har han kunnet stille Vaabenskjolde i Række, der have overensstemmende Mærker. Efter Skjoldformerne tilhører Samlingen Tiden ved 1600; i Jytte Gyldenstjernes Vaabenbog, der viser de samme Skjoldformer, staar ved et Vaaben Aarstallet 1604, ved et andet 1616, medens Tittel-

¹⁾ Dansk Magasin II. 78.

bladet viser et Monogram dannet paa det 16de Aarhundredes Vis af de forskjellige Cifre i Aarstallet. Dog kan der kun uddrages 1-7—8, som kan forstaaes 1578 eller 1587. Saa meget er sikkert, at disse Vaabenbøger ere omtrent samtidige med Morten Pedersøns Skrift, til hvilket de afgive vigtige Supplemen-ter ved at afbilde mange andre Vaaben fra Sorø, end Morten Pederson omtaler. Vi finde i Nr. 124 henved 80 af Navnene i Sorø-Skjoldefrisen, dog mange sammenstillede under det enkelte, fælles Vaaben. Navnene under Vaabenmærkerne ere imidlertid tilskrevne til meget forskjellig Tid, kun meget faa kunne antages tilsatte samtidig med at Vaabnerne maledes; undertiden træffes samme Navn under helt forskjellige Vaabner, ligesom ogsaa den Omstændighed, at enkelte Gange de samme Vaabner afbildes to Steder med forskjellige Farver, gjør Agtpaagivenhed nødvendig ved Benyttelsen af Bogen som heraldisk Kildeskrift.

Den anden, som Kildeskrift anførte Vaabenbog, der er betegnet som »udarbejdet af en Munk i Esrom Kloster«, vil give enhver, der ikke har haft Bogen selv for Øje, store Tanker om dens Betydning (Nr. 1088 Folio i gl. kgl. Saml.). Det vil imidlertid let ses, at her foreligger en Mystification af den groveste Art. Den skrevne Titel hidrører fra en meget sen Tid, tidligst forrige Aarhundrede, og til samme Tid henviser Vandmærket det gennem hele Bogen benyttede Papir (18 Blade). Der kan ikke engang være Tale om en Copi af et middelalderligt Arbejde: Først kommer et Blad med Tetz (»Theus«) Rosengaards fædrene og mødrene Vaaben; hans Dødsaar staar endog angivet: 1583! Af de øvrige Blade vise de 13 Kopier af Sorø og Ringsted Vaabnerne i deres seneste Former! Kun et Blad viser 6 — som alle de andre meget slet malede — Vaabenskjolde af middelalderlige Former, men Indskrifterne nedenunder ere aldeles ulæselige og uforstaaede Kopier af Minuskelbogstaver. Og saa angiver Bogen sig paa Titelbladet at indeholde »Antiqvissima nobilitatis Danicæ insignia ex vetustissimis archiuis et mem-

branis coenobiorum desumpta et antiqvitatís studiosis ut et Artis haraldicæ (!) amatoribus ad usum repræsentata per Monachum quendam nobilem Coenobii Esserum in Selandia (!!).

Medens Sigillerne ved den ny Udgave af Sorø-Frisen kun kunde vejlede ved Undersøgelser om selve Skjoldemærkets Korrekthed — og alle de Sigiller, der kunne benyttes overfor Sorø-Skjoldene foreligge afbildede i 1ste Bind af det ved Thorkelin udgivne Diplomatarium Arnæmagnæanum eller let tilgængelige i Langebeks og Klevenfeldts Samlinger af Sigiltegninger i Gehejmearkivet —, have andre af de anførte Kilder haft deres særlige Betydning overfor Spørgsmaalet om Skjoldenes Farver. Men her staa vi ved et Punkt, hvor det uheldige i, at som sagt Kommentaren ikke Skjold for Skjold oplyser den ny Udgaves Forhold til de benyttede Kilder, særligt træder frem. Enhver maa nu selv foretage de ikke lette Sammenstillinger af Kilderne for at komme til Kundskab om, med hvilken Ret dette eller hint Vaaben er blevet gjængivet med denne eller hin Farve, og raadvild standser man da overfor Tilfælde, der tage sig saaledes ud:

Nr. 79. Fredericus Slesvicensis Episcopus.

Kornerup: Skjoldet rødt med tre hvide bugtede Strømme, midt i sidste en blaa Lin'è.

Abildgaard: Skjoldet sort o. s. v.

Vaabenbogen 124: Skjoldet gult o. s. v.

Nr. 124. Petrus Otteson.

K.: Skjoldet skraadelt, venstre Feldt gult, i højre tre røde og blaa Bjælker.

A.: — — — grønt, i højre sorte og blaa B.
Vaabenb. 124: — — hvidt, — gule og blaa B.

Nr. 131. Nicolaus Stabularius.

K.: Venstre Feldt rødt med et gult Hjortehorn, højre gult med tre blaa Tværbjælker.

A.: — sort med et rødt Hj., højre sort med blaa Tv.
Vaabenb. 124: — hvidt med et rødt Hj., højre hvidt med blaa Tv.

Nr. 147 & 149. Johannes Thorberni & Jacobus
Johannis.

K.: Blaa og gultavlede Sparrer i gult Feldt.

A.: Blaa og hvidtav. — i sort F.

Vaabenb. 124: Sort og hvidtav. — i hvidt F.

Den Omstændighed, at Farverne forandre sig i Tidens Løb, maa tænkes at være Grunden til, at de Feldter eller Figurer, der før stode sorte, nu staa som røde eller gule, men der er foruden ovenanførte foretaget forskjellige andre Farveforandringer, som ikke paa denne Maade lade sig forklare: Den lilla Farve bliver et Sted forandret til rød (Nr. 123) i fire Vaaben (113, 115, 116, 117) til gul. Rødt bliver i Nr. 111 forandret til gult; men med hvilken Ret er Tulæ Akæsons (Nr. 56) hvide Hjortevier i rødt Feldt blevne til røde Hjortevier i blaat Feldt (smhld den i og for sig rigtige Rettelse af en hvid Spids til en rød i Olaf Grubbes Skjold Nr. 135)? Hvorledes er i »Hvittingernes« kvadrerede med en vandret Bjælke belagte Skjold (Nr. 141—42) den ene sorte Kvadrat bleven blaa, den anden sorte Kvadrat rød, en forskjellig Farveskiftning, som ogsaa de andre før grønne Kvadrater have undergaaet? I Skjoldet Nr. 97 viser det grønne sig forandret til gult. I Abildgaards Tegning stod Valkendorf-Vaabenet med sort Felt, det ses nu i hvidt Feldt, saaledes som vi stedse se det paa Ahnetavlerne og fra Middelalderen paa et Glasmaleri fra Biskop Niels Skaves Tid 1485—1500, der før var i Holmstrup Kirke ved Kalundborg, men nu findes i Museet for de nordiske Oldsager. Det vilde dog have været af Interesse at faa at vide, om her forelaa en oprindelig Fejltagelse fra Henrik Tornekrannds' Tid eller en senere Overmaling.

Med samme Ret som Valkendorf-Vaabenet kunde et andet sikkert nok fejlt opmalet Vaaben være bleven rettet: Henrik Tornekrannds' eget mødrene Vaaben. Dette Rotfeldernes bekjendte Vaaben fremtræder nemlig i Sorø-Frisen med tre gule Ibsskaller paa blaat Feldt, skjønt

Navnet selv, som Familien optog paa Abbed Henriks Tid, antyder det røde Feldt, hvori Ibskallerne skulle staa med Sølvfarve. Saaledes finde vi da ogsaa Vaabenet fra Abbed Henriks Samtid, idet det sammen med 22 Ahnevaaben er baldyret paa et Tæppe (Brudehimmel?), der har tilhørt Jens Nielson Rotfeld † 1558¹⁾ i hans andet Ægteskab med Anne Bilde (hans første Hustru var død 12. Jan. 1550 if. Klevenfeldt). Det bevares nu i Museet i Stockholm. — En anden sammesteds bevaret Brudehimmel med Tage Ottesøn Thotts og Elne Ulfstands Navne (han begravedes ^{27/7} 1562 og var endnu ugift 1532²⁾) viser mellem 28 Ahnevaabner Tørnekrannds-Vaabenet, Tage Ottesens møderne Vaaben. Dette fremtræder her med sort Stige i hvidt Feldt, hvad ogsaa altid er Tilfældet, undtagen i Sorø, hvor Feldtet er gult. Den gule Farve (Guld) træder, som det nedenfor skal paavises, ogsaa frem i andre Skjolde i Sorø-Frisen, hvor ellers den hvide Farve (Sølv) maa antages for den rette.

Medens den uheraldiske grønne Farve ellers gennemgaaende er bleven forandret af Kornerup hyppigst til blaåt, er den forbleven staaende uantastet som Farve paa Søbladene i de Vaabner, der staa under Navnene Erik Barnumsen og Jacobus Brimla (Nr. 69). At Ligheden med et Linde-Blad har foraarsaget, at den nævnte heraldiske Figur ved Vaabnernes Ommaling af Haandværkere er bleven gengivet med grøn Farve, er der i højeste Grad Sandsynlighed for, navnlig tør denne Farve siges heraldisk usandsynlig i Erik Barnumsens Skjold, hans Stamfædres de hallandske Grevers gamle Vaaben, hvis Mærker alle vare laante fra det danske Kongevaaben, og som derfor udentvivel havde beholdt ogsaa dettes Farver, i alt Fald vist Variationer af blaåt-gyldent-rødt. At Søbladene i det danske Kongevaaben, saa langt

1) Nye kirkehist. Saml. V. 349. At han bar Navnet Rotfeld ses af et Dombrev fra 1559, hvori Anne Billes Datter, sl. »Jens Rotfelds« Efterleverske, nævnes (Klevenfeldt).

2) If. Oplysn. af Hr. A. Thiset.

vi kunne følge dette tilbage, have haft den røde Farve har Forf. ved anden Lejlighed godtgjort¹⁾. Naar Greverne af Hallands Vaaben, som nu staaer tegnet efter Sigiller (i Henrik Tornekrands' Frise stod her et Vaaben med en vinget Grif), i Prof. Kornerups Afhandling beskrives under Formen: Farverne ere o. s. v., saa havde det særligt af Hensyn til den grønne Farve været rigtigt at anføre, at de kun ere saaledes, fordi de ere blevne malede efter Erik Barnums Skjold.

Ved Vaabenfarverne, som de nu fremtræde »rettede efter Kilderne« i Sorø-Frisen, viser der sig et gennemgaaende Brud paa heraldiske Regeler, idet atter og atter Træfarve staaer mod Træfarve, stundom Metal mod Metal. Et Skjold delt eller kvadreret »rødt og blaåt« — »hvidt og gult« maa antages fra først af, ligesom senere at have været en Umulighed for Heraldiken i Danmark i ikke mindre Grad end i de andre Lande, hvorfra Danmark i 12te—13de Aarhundrede saa fuldt ud optog dens Regler. Den Omstændighed, at denne Farvesammenstilling endog viser sig i de gamle under Kalken fremdragne Skjolde, vil ikke nu kunne afvise denne Indvending. Vi skulle i det følgende paavise Forvanskninger, der ere foregaaede ogsaa af disse Skjolde, før de overhvidtedes 1515, men som ere undgaaede Opmærksomheden ved den sidste Restauration. Idet det er Hensigten at gennemgaa samtlige Skjolde i Frisen for ret at komme til Klarhed over dens Værd — og over Tidernes Forvanskninger af den, ville vi først gruppevis følge dem, der staa under Navne, som med Sikkerhed vides knyttede til Skjalm Hvide Slægten.

Ved Skjalm Hvides Navn staaer malet et Vaaben, som oftere forekommer i Frisen og af Kornerup betegnes som

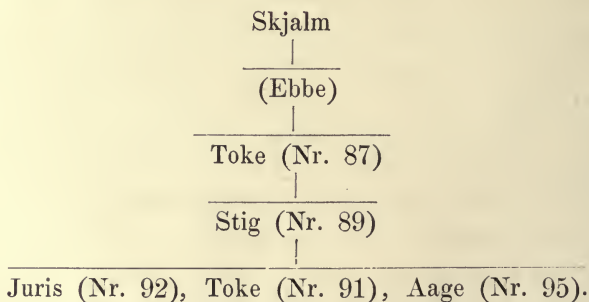
---

¹⁾ Se Afhdl. om det danske Flag fra 1427 i Lübecks Maria-kirke. Aarb. 1882 S. 31.

Slægtens Hovedvaaben. Det er »et blaat Feldt med tre gule Tværbjælker og derover en hvid og blaastribet Falk.« Det er malet i Henhold til Morten Pedersøns Angivelser. I Vaabenbogen Nr. 124 forekommer ikke Skjalm Hvides Navn under dette Vaaben.

Skjalm Hvide maa være død c. 1110. Paa dette Tidspunkt vare egentlige Skjoldemærker endnu knap i Brug i de tydske Fyrstehuse; det er derfor i og for sig usandsynligt, at saadanne — og navnlig da et saa kompliceret som det foreliggende — førtes af nogen dansk Stormand. Den danske Heraldik slutter sig nemlig paa det nøjeste fra dens første Fremtræden til den tydske. Tanken om Vaabenets »talende« Karakter »rimeligvis en Hentydning til den allerede tidligt i Middelalderen af Fyrster og Herremænd saa yndede Falkejagt» vil i hvert Fald ikke være heraldisk berettiget for den Tid.

Vi finde ifølge Sorø-Frisen Vaabenet med den sribede Jagtfalk, »Skjalm Hvide - Slægtens Hovedmærke«, allerede før c. 1250 ført af 4 (5) Generationer i lige Linie:

Først henimod 1300 begynde ifølge Sigillerne Skjoldemærkerne her i Danmark at blive faste arvelige Familie-mærker. Men selv om Vaabenet ogsaa skulde have fæstnet sig i enkelte Linier af Skjalm Hvide Slægten i dens Generationer nærmest forud for denne Tid, maa man med Grund stille sig meget skeptisk overfor Traditionen om et Vaabenmærke, arvet fra Tiden ved 1100! Vaabenskjoldene i Sorø

repræsentere jo nemlig for de ældre Led af Skjalm Hvides Stamme alene en Tradition. Paa den Tid — Slutningen af det 13de Aarhundrede — da Skjoldefrisen maaledes, levede knap

Fig. 2. Vaaben i Sorø-Frisen.

nogen af de nederst paa ovenstaaende Slægtrække anførte Mænd. Juris Stigsøn var dræbt 1246. Broderen Nicolaus Stigsøn, Biskop i Roskilde, der ikke mindes i Frisen, var død 1249. Om de andre Stigsønner vides intet ad historisk Vej.

De fire af Vaabnerne med den sribede Jagtfalk (Nr. 87—91) fandtes bevarede under Kalken — efter Tegningen i dem maledes Skjalm Hvides Skjold af nyt — og forandredes Aage Stigsøns og Tyge Pust's Skjolde.

Et Vaabenskjold med en saadan Tegning: en sribet o: med heraldiske Bjækelinier afdelt Fuglefigur lagt paa et med Bjælker delt Skjold er imidlertid uden Lige i Middelalderens Heraldik og en Absurditet, særlig hvad selve Farvegivningen angaar. Naar det er bemærket om den Fugl, der fandtes i Skjoldene fra Abbed Henriks Tid, at den havde et papegøjeagtigt Udseende, gjælder denne Sammenligning ogsaa for den nu i Skjoldene malede Figur. Man vil forgjæves i Vaabenskjoldene, som de foreligge i Sigillerne, lede efter en Fugl — endsige Falk (eller Ørn) af et saadant Udseende, siddende som den.

Tænke vi os Fuglen borte af Skjoldet, saaledes at dette staar med sine tre Tværbjælker — sammenhold det Skjold, der staar under Ærkebisp Andreas Sunesøns Navn ¹⁾ (Nr. 108) — da have vi derimod et Vaabenmærke, som i Sigillerne atter og atter dukker frem som særligt knyttet til Skjalm Hvide Slægten, ja et af de Vaabner, hvori den »sribede Jagtfalk« pranger i Sorø, Tyge Pust's (Nr. 130), kan paa denne Maade rettes direkte efter Tyge Pust's Segl. Dette, hvoraf Skjoldet her er gjengivet, har længe været udgivet i Thorkelins Diplomatarium Arnæmagnæanum I, Tavle IX, citeret af Kornerup S. 226 (S. 32). Det viser vel kun to Bjælker, ornamenterede (heraldisk: damascerede) ligesom de ældste Skjolde i Sorø-Frisen, men paa denne Variation kan ikke lægges Vægt; den kan ogsaa paavises

---

¹⁾ Bisp Peder Suneson fører vel Bjælkevaabenet, men delt efter Længden saaledes, at der i Flugt med en halv blaa Bjælke paa den ene Side løber en halv gul paa den anden og omvendt. Paa Morten Pedersøns Billede »deler« en Bispestav (!) Vaabenet — vistnok en Tilsætning af ham, ligesom Kronen over de hallandske Grevers Vaaben.

i andre Vaaben. Tyge Pust nævnes som en Dattersøn af Toke Skjalmson.

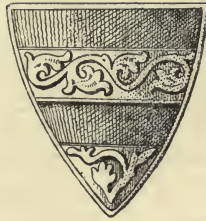

Fig. 3. Tyge Pusts Vaaben (efter hans Segl).

Skjoldet med de 3 Tværbjælker kjendes i det 13de Aarhundrede i følgende Segl:

Jacob Sunesøn af Møen, hvis Segl findes i Schwerins Arkiv hængende under Valdemar Sejrs og Prindsernes Udløsningstraktater 1225, 1230 (Fig. 4)¹⁾.

Fig. 4. Jacob Sunesøns Segl. (i Schwerins Arkiv).

¹⁾ Nærv. Afb. er udført efter Gipsafstøbninger af 3 forskellige Exemplarer i Schwerins Arkiv, som Forf. skylder Archivrath Dr. F. Wiggers Velvillie.

Johannes Marscalcus, Søn af Ebbe Sunesøn, Jacob Sunesøns Broder. Seglet hænger under en af de samme Tractater fra 1224; Bjælkerne ere stillede skraat. Omskriften mangler nu; men man behøver ikke at tage i Betænkning med Udgiveren af Meklenburgisches Urkundenbuch at henføre Seglet til den nævnte Johannes.

Jon Jonsøn Litle, Dattersøn af Ebbe Sunesøn. Seglet forekommer oftere under Diplomer fra Slutningen af det 13de Aarh., til hvis mest ansete Mænd han hørte (Afb. i Thorkelins Diplomatarium I. Tabel IX).

Andreas Erlandsøn, Drost og Broderen:

Nicolaus Erlandsøn, Præfectus Lundensis, Dattersønner af Margrete Sunesdatter (Brødre til Erkebisp Jacob Erlandsøn), 1268 og 1285 (Thorkelin I, T. IX og X).

Uffe Nielsøn, Drost, Søn af en Datterdatter (?) af Ebbe Sunesøn, 1284 (Lübecks Arkiv).

Naar vi saaledes se Bjælke-Vaabenet uden »Jagtfalk« ikke blot ført paa Sværdsiden tidligt i det 13de Aarhundrede, men atter og atter optaget i Linier, der kun paa Spindesiden vare knyttede til Skjalm Hvides Slægt, tør vi sikkert antage, at det var i denne Form, at »Slægtens Hovedvaaben« oprindeligt stod malet i Sorø-Frisen. Bjælkevaabenet forekommer ned igjennem det 14de Aarhundrede — stedse uden Jagtfalk — ført af ansete sjælandske og skaanske Adelsmænd og Prælater; det er blot for denne Tid vanskeligt at følge Personernes indbyrdes Slægtskabsforbindelse og Tilknytning til Skjalm Hvide Slægten¹). Endnu ved Reforma-

¹) Forf. kjender fig. Segl med Bjælkevaabenet fra det 14de Aarh.:

1326. Petrus dictus Stygge og Broderen:

— Andreas Stygge.

1326. Nykils Jacobsøn.

1327. Nicolaus Styghsøn.

1334, 35. Peder Joneson Erkebisp.

1343. Magnus Skaning de Vatnaløsø.

1349. Henricus Niclesøn de Hollynge.

1349. Andreas Jensen de Næsbyholm.

tionstiden finde vi i Slægten Galen og ud over hin Tid i Slægten Bjelke et Vaaben ganske som det omtalte. I begge disse Skjolde ere Bjælkerne sølvfarvede paa blaafeldt — en Farvegivning, som vi ogsaa traf i Skjoldefrisen fra 1515; nu er den efter de under Kalken fundne Skjolde forandret til Guld-Bjælker. Hjelmtegnet i Jacob Jønesons Segl 1354 er to tresidede Vingeplader med 3 Bjælker som i Skjoldet; i Slægterne Galen og Bjelke ændres de til to paa samme Maade afdelte Vesselhorn. Peder Nielson, Søn af Niels Awesøn af Karstedholm fører 1400 to Hjortevier som Hjelmtegn.

At Fuglen i Sorø-Frisens Bjælkevaaben er en senere Tilsætning, umotiveret i traditionel saa vel som i heraldisk Henseende, vil saa meget snarere kunne forstås ved at se hen til en endog iøjnefaldende Parallel: Forekomsten af en Nøgle lagt paa Ebbe Skjalmsøns Søn Peder Ebbesøns Skjold, som dette beskrives af Morten Pedersen og i Peder Ebbesøns Søn Peder Pedersøns Skjold, som dette (Nr. 111) nu staar opmalet i Sorø-Frisen med røde Bjælker paa blaafeldt (!) Feldt.

En Nøgle benyttes aldrig paa denne Maade i Middelalderens Heraldik ¹⁾ — vi finde den i Sorø ikke destomindre i endnu et tredje Vaaben, Peder Andersøns (140), hvor den dog ikke er lagt paa noget andet Mærke, men staar

1349. Nicolaus Hack.

1354. Jacobus Jøneson.

1375. Tuve Galen, Gjelker i Skaane.

1380. Peder Niclesøn af Husøen.

1383. Thorbernus Pedersen.

1392. Andreas Jacobsøn dictus Stygge.

1397. Esgi Lawesøn.

1399. Niels Awesøn af Karstedholm.

1399. Marine Jønsdatter, Niels Hacks Efterleverske af Høghby.

¹⁾ Den forekommer kun i ét under danske Diplomer hængende Segl fort af — Meklenborgeren Berthold van der Ost c. 1400, hvis Hustru var dansk. Hans Skjold er delt, med 3 »Floder« i det ene, Nøglen i det andet Feldt.

ene med gylden Farve i rødt Feldt. Dog ved alle disse tre Exempler lader Nøglen Forekomst sig let forklare. Den er tilføjet Vaabenet (i Nr. 140 er det oprindelige Mærke gaaet tabt), ene fordi samtlige Personer bare Navnet Peder! — Nøglen er St. Peders Mærke — ikke engang gejstlige Personer vides nogentid paa hin Maade at have forenet det kirkelige og verdslige Mærke. At Tilføjelsen af Nøglen er samtidig med Tilføjelsen af den sribede Jagtfalk er der Grund til at antage. —

Mellem de andre fra Bjælkevaabenet forskellige Mærker, som Skjalm Hvide Slægten ifølge Sorø-Frisen førte, ville vi først dvæle ved Skjoldet med de to Hjortevier. Det føres med Feldtet strøet med Kugler af:

Olaf Glug (Nr. 12): hvide Hjortev. i blaat F.; gule Kugler.
Ebbe Olafson (Nr. 35).

Olaf Ebbeson Pincerna (Nr. 38).

Johannes Olafson (Nr. 40).

Andreas Olafson Pincerna (Nr. 41).

Andreas, Andr. Pin. Søn (Nr. 42).

Johannes, Andr. Pin. Søn (Nr. 43).

Andreas Tagesøn, Søsters.til frg. (Nr. 54).

} gule Hjortev. i
blaat F.; gule
Kugler.

Tule Akæson (Nr. 58): røde Hjortev. i blaat F.; røde Kugler.

Uden Kugler i Feldtet føres det af:

Gumme Olafson (Nr. 28): gule Hjortev. i blaat F.

Hemming Olafson (Nr. 46): hvide Hjortev. i blaat F.

Tule Bosøn, Ol. Gl. Dattersøn (Nr. 15): gule Hjortev. i blaat F.

Peder Tulesøn (Nr. 16): gule Hjortev. i blaat F.

Med Hensyn til Farverne kan der ikke lægges videre Vægt paa Variationerne hvidt og gult, kun at denne Variation ikke er sandsynlig indenfor samme Skjoldramme (Olaf Glugs). En Farvesammensætning som den i Tule Akæsøns Skjold kan efter det foran sagte ikke antages for at være original.

Af Sigiller tilhørende de nævnte Personer kjendes kun Andreas Pincernas 1260, 1275. Dette viser ganske rigtig Hjortevierne (se Afb. i Thorkelins Diplomatarium I T. IX.),

men Feldtet om dem — Mærket staar ikke i Skjold — er ikke som i Sorø-Vaabenet strøet med Kugler. Olaf Ebbesøns Dattersøn, Olaf Tagesøn † 1310, fører vel 1293 Morfaderens Hjortevier i sit Skjold (Thorkelin I T. X), men ikke Kuglerne, og disse mangle ligeledes i hans Sønnesøns Olaf Jensen af Tiuftoftes (1363) og i dennes Søns Andreas Olafsøns Skjold (1401). Henrik Jensen af Ledøje, der 1402 dør som en af de sidste af Slægten, fører fremdeles kun Hjortevierne. Disse føres, som tidligst Olaf Jensøns Segl viser, ogsaa som Hjelmmærke. Der er dog ingen Grund til at betvivle, at Kuglerne i Sorø-Skjoldene ere oprindelige i disse¹⁾, men de ere kun at betragte som Bifigurer, der ikke hørte med til det egentlige Skjoldemærke; derfor ere de selv i Sorø udeladte af en Del af de til Slægten hørende Hjortevie-Vaaben og derfor opgives de omsider helt selv af de Linier af Slægten, der ifølge Sorø-Frisen kunne antages oprindeligt at have ført dem. —

Et Vaaben, der synes sammensat af Bjælkevaabenet og Hjortevie-Vaabenet, træffe vi ved Navnene:

Nicolaus Mule Stabularius (Nr. 9),

Nicolaus Stabularius (Nr. 131).

Begge føre: gul Hjortevie i rødt F., 3 gule Bj. i blaat F. Arræ Stuf (Nr. 133),

Han fører: rød Hjortevie i gult F., 3 røde Bj. i blaat F.

Farverne ere for Arræ²⁾ Stufs Vedkommende aabenbart forvanskede; ved hans Navn stod i den tidligere Indskrift vedføjet »propinquus Absalonis«. Af de to andre nøje

¹⁾ Et gammelt tydsk Vaaben med gyldne Hjortevier paa blaat Feldt, strøet med Guldkugler, pranger i et trekantet Skjold udenpaa Raadhuset i Hildesheim. — En halv Hjortevie paa et med Kugler strøet Feldt føres 1365 af Petrus Gris, Præst i Højby i Ods Hrd (Geh. Ark. Ods Hrd 68).

²⁾ Med Hensyn til Navnet smhld. Erræ monachus i Nestved St. Peders Kl. S. R. D. IV. 298. Nicolaus Ærræsøn i Dipl. af 17/4 1256 (Langebeks Dipl.), Petrus Erresun, dapifer c. 1267 S. R. D. IV. 500.

overensstemmende Skjolde maa det første være malet efter Morten Pedersøns Beskrivelse. Bestemmelsen af Kilden for Farverne i Nr. 131 volder, som oven vist, Vanskelighed. I Henrik Tornekrands' Indskrift stod der vedføjet Navnet »Consobrinus« Archiepiscopi. Da denne Betegnelse kan betyde Brodersøn, ere de to med Navnet »Nicolaus Stabularius« rimeligvis én og samme Person. Niels Mule var nemlig Esbern Snares Søn. Prof. Kornerup tyder den sidstnævnte Nicolaus Stabularius (Nr.131) som Absalons Søsters Sønesøn, men denne kan ganske vist ikke have været gammel nok til at tjene Valdemar den første († 1182) som Stabularius. Har der i Sorø-Frisen været mindet en Nicolaus Stabularius foruden Niels Mule ligger det nærmest at tænke paa den Nicolaus Stabularius, hvis Enke Cæcilia (efter hendes Segl »de Oxlef«) forekommer ved den Tid, da Skjoldefrisen maledes, i 1268 og 1292 som Søster i St. Clara Klosteret i Roskilde (Langebeks Diplomatarium). Vaabenet kjendes vel fra Segl, men tilhørende andre med Skjalm Hvides Æt beslægtede

Fig. 5. Nicolaus Ranes Segl 1306 (Arnæm. Saml. LIV 18).

Personer end hine. Det føres saaledes af Nicolaus Rane, muligvis Søn af Rane Jonsøn, der i fjerde Led stammede fra Absalons Søster Ingefrid¹⁾. Han fører rigtignok kun

¹⁾ Som Broder til Nicolaus dictus Rane forekommer Petrus aduocatus de Kaldingge i et Brev, dateret Roskilde 1. Juni 1279 (Langebeks Diplom.).

to Tværbjælker, men som før omtalt kan der ikke lægges Vægt paa denne Forskjel: i hans Søn Aages Segl fra 1321 se vi da ogsaa de 3 Bjælker, og saaledes findes Vaabenet stedse i andre og senere Segl¹⁾. Slægten antages uddød før Middelalderens Slutning, men det synes gjennem Seglene at kunne paavises, at det Skjoldemærke, som en Familie kaldet Gris førte, og som kun skiller sig fra hint ved at vise et opvendt Svinelaar istedenfor en Hjortevie, er fremgaaet af en slet tegnet Hjortevie med et Gjennemgangsstadium af en Figur, der mest lignede en opvendt Insektben. Denne Familie Gris uddøde ifølge Adelslexikonet først 1746. Hvad der dér er anført om dens Nedstammen fra Norge, er kun bygget paa Navnet »Gris«. Om de rette Farver for det delte Vaaben med Hjortevie og Bjælker lader sig intet sikkert afgjøre; mærkes maa det dog, at den ældste Kilde, Vaabenbogen 124, viser Bjælkerne Sølv paa blaat Feldt — altsaa et yderligere Tilknytningspunkt til Skjalm Hvide Slægtens Hovedvaaben. Hjortevien staar imidlertid som rød paa hvidt Feldt — altsaa ikke med de Farver, vi finde i Glugsøn-Vaabnerne med de to Hjortevier. Den omtalte Familie Gris fører ligeledes Sølvbjælker paa blaat Feldt, i det hvide Feldt til Skjoldets modsatte Side staar derimod ifølge Adelslexikonet et sort Svinelaar.

At det, som antydet, er en Forening af to forskellige Skjoldemærker, der foreligger i det delte Skjold — maaske foranlediget ved en ægteskabelig Sammensmeltning af to Familier — kan støttes af det Skjold, som Roskildenseren Stephan Othensøn førte 1267 (Thorkelins Dipl. I. x). I det

1) 1326. Jacobus Nykilson.

1337. Jacob Nielsen (d. samme som frg.?) og Søstrene Elena af Havnelev og Cæcilia, Enke efter Anders Pederson.

1337. Jacob Carlsen.

1347. Peder Nielsen.

1387. Tuve Pederson.

1393. Sophia Jønsdtr. g. m. Tuve Nielsen.

ene Feldt se vi Tværbjælkemærket (Skjalm Hvide Slægtens), i det andet et Vaabenmærke, som findes i et af de Segl, der hænger under Valdemar Sejrs Udløsningstraktater, og som formentlig er Bjørn Pincernas. Et sammensat Skjold med en staaende Løve og 3 Skraabjælker (vistnok Halvdelen af et Sparrevaaben) førtes af Carolus Ingeburgsøn (Thorke-lin I. T. IX). De sønderjydske Hertugvaabner fra Slutningen af det 13de Aarhundrede bevise, at man paa den Tid i Danmark forenede det fædrene og mødrene Skjoldmærke ved at halvere Skjoldet¹⁾. —

Blandt de andre Vaabner i Sorø tilhørende Skjalm Hvides Slægt ville vi først dvæle ved Brødrene Absalons og Esbern Snares. Absalons (Nr. 2) er som de andre Skjolde i Choret (Nr. 1—11) malet af nyt. Morten Pedersøns Afbildning er fulgt, men de gule Stjerner ere udeladte, og Hjortens Takker ere ikke røde men gule, saaledes som et Vaaben med Overskriften Absalon, der før stod malet i Skibet, viste dem. — Et Skjold med en springende Hjort til Mærke, der udgives for at tilhøre Slutningen af det 12te Aarhundrede, vækker ingen Tillid. Først i det 15de Aarhundrede (tidligst 1408, Jep Hegedal) træffe vi en Hjort i hel Figur i et dansk Adelsvaaben.

Vi have allerede set flere Exempler, der siden skulle forøges, paa at det var Skik i det 13de Aarhundrede endog paa Spindesiden at optage Skjoldmærker efter Frænder. Paafaldende vilde det være, om ikke det Mærke, Absalon havde ført, paa denne Maade skulde være bevaret i Skjalm Hvide Slægten. Som Morten Pedersøn beskriver Skjoldet, var det opmalet af Henrik Tornekbrands. Denne lader det jo endog udhugge paa den Gravsten, han 1536 lagde over Absalons Grav. Traditionen maa altsaa dengang have af-

---

¹⁾ Smhld. Forf.s Afhdl. om Flaget i Lübecks Mariakirke i Aarb. 1882, Side 43.

givet et vist Vidnesbyrd for dets Ælde, som vi nu mangle Midler til at prøve.

Esbern Snares Skjold (Nr. 3) er ligesom Broderens malet i Henhold til Morten Pedersøns Beskrivelse. Det er kvadreret blaat og rødt (!), og midt paa Skjoldet er lagt en Ørnklo. Det samme Skjold staar under hans Sønner Johannes og Absalon Bælgs Navne (Nr. 5—6). Med Skjalm Hvides »Jagtfalk« og Peder Ebbesøns St. Peders Nøgle for Øje kan man ikke have nogen stor Tillid til Skjolde i Sorø-Frisen med Figurer lagte paa »afdelte« Feldter, naar der ikke ad anden Vej kan fremdrages Vidnesbyrd om deres Korrekthed, hvad der med Hensyn til de foreliggende Skjolde ikke er muligt.

Naar efter Sorø-Frisen baade Esbern Snare og to af hans Sønner førte Skjoldet med Ørnkloen, er det af nysnævnte Grunde saa meget mere paafaldende, at ikke Efterkommere af dem have ført det. Ørnkloen forekommer ikke i nogen østdansk Adelsslægts Vaaben; derimod træder den hen i Middelalderen frem i den jydske Urne-Slægts og en Vendelbofamilies Vaaben, men ingen af disse Skjolde ere delte. Esbern Snare maa ifølge Sorø-Frisen noget sent have valgt sig sit Skjoldmærke — hans Farfader Skjalm var som paavist i denne Henseende forud for sin Tid — thi det ses jo optaget efter hans tredie (!) Svigerfader, den svenske Hertug Guttorm, hvis Skjold staar malet i Sorø Kirke (Nr. 33) med den samme Tegning og de samme Farver. —

Det var kun en af Olaf Glugs Sønner, hvis Navn stod under et Vaaben som det, Faderen førte (Hjortevierne). Vi træffe Navnene paa tre af hans andre Sønner under tre indbyrdes og fra hint helt forskellige Vaabner, der, efter Frisens Vidnesbyrd, med Farveforandringer ere gaaede i Arv til deres respektive Efterkommere.

Ingvar Olafson (Nr. 20) fører i sit Skjold en mod heraldisk højre vendt staaende rød Løve i gult Feldt. Hans

Sønner Jacob og Esbern (Nr. 22—23) føre ligeledes en rød Løve, henholdsvis i blaat og i gult Feldt. Ebbe Søørs Skjold (Nr. 24) er som Faderens (Nr. 23).

Alle de her nævnte Skjolde bleve fundne under Kalken, Jacob Ingvarsons altsaa med den uheraldiske Farvesammensætning. I de 1515 malede Skjolde stod Ingvar Olafsons røde Løve paa hvidt Feldt, de tre andre Skjolde viste blaa Løver paa gult Feldt. Samtlige de nævnte Løvevaabnere, da de staa i Række, aabenbart malede paa én Tid. Vi kunne intet bestemme om de paagjældende Personers Levetid ad diplomatarisk Vej, men imellem Olaf Glug, der nævnes 1147 og 1170, og Ebbe Sør ligge to Generationer, saa at sidstnævntes Levetid vel nok kan antages at naa hen til den Tid, da Skjoldefrisen maledes.

Ebbe Sør synes at have været den sidste Mand af Ingvar Olafsons Slægt; nogen Søn af ham omtales ikke. Et Løve-Vaabnet tegnet som hans forekommer i Seglene først langt senere ført af Christiern Most armiger 1387 og Johannes Most Kannik i Lund 1405. Gjennem det ovenomtalte med Sparrevaabenet sammensatte Skjold, som Carolus Ingeburgsøn førte, synes Løve-Vaabnets Existens i den tidligere Middelalder ikke desto mindre bevist.

I det 13de Aarhundrede var Løvevaabenet kjendt her i Landet som Greverne af Glichens Vaaben. Denne Slægt blev knyttet til Skjalm Hvide Ætten, idet Grev Ernst i første Halvdel af Aarhundredet ægtede Esbern Snares Datterdatter Ingeborg, og hans Søn Grev Albert ægtede Margrete Vagnsdatter. Af Glichen-Slægten forekommer endnu sidstnævnte Grev Alberts Søn Albert 1294 her i Landet. Greverne af Glichens Vaaben er en staaende gylden Løve paa blaat Feldt, og saaledes ses Vaabenet rigtigt malet i Sorø under Grev Ernst af Glichens Navn. Forskjellen mellem Løven i hans og i Ingvar Glugsøns Skjold er nu større end i Frisen fra 1515, idet førstnævntes Løve, der ifølge Kornerup syntes »noget

forvansket«, maledes efter hans Segl (afbildet i Thorkelins Diplomat. I. T. VI).

Rimeligvis har der før staaet flere Glichen-Vaaben i Række i Sorø. Ernst af Glichens Vaaben stod nemlig i Frisen fra 1515 til den ene Side af de 3 efter misforstaaede Forbilleder malede Skjolde med en vinget Grif¹⁾, der som Overskrift havde Navnene »Dⁿs Albertus, Nicolaus, Jacobus Comites de Hallandia«; til den anden Side af disse Skjolde stod i Ramme Indskriften »d^a Margareta vxor Comitit Alberti, Vongsdotter«. Nu er denne Rækkefølge fuldstændig opløst og Fru Margaretas Navn udeladt af Frisen.

Det er sikkert nok, at ingen Greve af Halland har baaret Navnet Albertus, og man har derfor erkjendt, at Indskriften maatte være forvansket, ligesaa vel som at Skjoldmærkerne nedenunder vare fejle. Naar vi da vide, at der her i Landet i Slutningen af det 13de Aarhundrede levede to Grever af Glichen med Navnet Albert, og naar vi se hen til, at Indskriften begynder med »Albertus« umiddelbart ved den Indskriftramme, der nævner en Hustru til en Comes Albertus, synes den Antagelse at ligge nær, at det ene af de forvanskede Skjolde har været et Glichen-Skjold. —

Umiddelbart til Rækken med Ingvar Olafsons Efterkommeres Vaabner slutte sig de Skjolde, som Broderen Niels Olafson og hans Sønner Peder og Hemming førte (Nr. 25 —27). Kun om Niels Olafsons Skjold er det bemærket, at det var gammelt. De føre alle samme Vaaben: en vandret blaa Bjælke over 3 blaa Sparrer i gult Feldt. Ifølge Morten Pederson stod tidligere ogsaa Olaf Glugs Søn Jacobs Navn

¹⁾ Et Vaaben med en staaende vinget Grif føres ikke af nogen dansk Adelslæg. Vi have derimod 2 forskjellige Vaabner med en staaende vingeløs Grif, det ene ført af Peder Albrektsen 1368 og af Anders Pedersen samt hans Efterkommere til Svanholm (c. 1400) — det andet, en kronet Grift, ført af Laurens Jonsøn dapifer 1326 og af Greverne af Eversten.

over et saaledes malet Skjold. Vaabenet kjendes ikke fra Sigiller. At der ikke er mindet lige saa mange Generationer efter Niels Olafson som efter hans Brødre Ebbe og Olaf, antyder maaske, at denne Linie tidligst 3: midt i 13de Aarhundrede var uddød paa Sværdsiden. Stamtavlen i Scriptorum opfører 3 Slægtled; de ovennævnte Indskrifter sammenfatte dem til 2 — derfor havde en Bemærkning om Indskrifternes Ælde og Ændringen deri været af Betydning. Abildgaard kunde kun tildels læse dem. —

Olaf Glugs Søn Asker har i Sorø-Frisen et Skjold med en gul Skraabjælke i blaat Feldt (Nr. 19). Før fandtes ifølge Morten Pedersøn ogsaa samme Skjold under Sønnen Saxos Navn. Skjøndt endnu flere Generationer af Morten Pedersøn anføres paa Sværdsiden, kjendes intet Segl med et saadant Skjold ført af nogen i Sjælland eller Skaane bosiddende Adelsmand. —

Til Glugsønnernes Vaabner slutter sig ogsaa de, der staa malede under Navnene Eskillus Snubbe og Nicolaus Drukkæn, idet disse nævnes som Sønner af Hemming Olafson, men dog føre andre Vaabner end Faderen. Paa Grund af de mange Forvanskninger i Sorø-Frisen stiller man sig imidlertid skeptisk ved to Gange at møde de samme Navne Eskillus Snubbe og Nicolaus Drukken ved Siden af hinanden ved Skjolde, der for førstnævntes Vedkommende ere meget, for den andens lidet forskjellige.

Eskil Snubbe (Nr. 47). To gule og blaa Tværbjælker, i de sidste to hvide Orme.

(Nr. 59). To gule Drikkehorn i rødt Feldt.

Nicolaus Drukken (Nr. 48). To gule Drikkehorn med et hvidt Bæger imellem paa blaat Feldt.

(Nr. 58). To røde Drikkehorn paa gult Feldt.

I Ringsted Kirkes Skjoldefrise forekommer et tredje Skjold med Navnet Nicolaus Drukken, hvori ses en rød, hjuldannet, tydeligt forvansket Figur.

Eskil Snubbes Skjold (Nr. 47) angives tilligemed Indskriften, der nævner ham Hemmingsøn, at være gammel 3: fundet under Kalken. Det har slet ingen Tilknytning til Sigiller. Om Ælden af Skjoldene 48, 58—59 forlyder intet. Paafaldende er Betegnelsen af Nicolaus Drukken som Broder til Eskil Hemmingsøn (Nr. 48), thi deres Navne forekomme i det 13de Aarhundrede med saa stort Tidsmellemrum — Eskil 1229, Nicolaus Drukken 1282—85—1318¹⁾ — at den første rimeligt nok, men den sidste ikke, kan have været Søn af Hemming Olafson. Derimod lever i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede en anden Eskil Snubbe Pedersøn, til hvem Nicolaus Drukken snarere kunde være Broder, blot at vi da undre os over ikke at finde ham nævnet, da Eskil Snubbes (andre) Brødre Knud Juul og Hemming Pedersøn forekomme sammen med Eskil i et Diplom fra 1304, anført i Sorø Klosters Gavebog (Script. R. D. IV. 492). 1318 nævnes Nicolaus Drukken vel som Arving og Executor testamenti efter Aute, Søn af Knud Juul, men ikke sammen med nogen af Knud Juuls (andre) Brødre, af hvilke idetmindste Hemming endnu levede; derimod med Villelmus Jensøn og Hennikinus de Nørtz, altsaa snarest med Antydning af et Svogerskabsforhold med disse til Aute.

Eskil Snubbes Broders, Hemming Pedersøns Vaaben kjende vi fra Segl 1311, 1324. Det viser 2 Horn, muligt Drikkehorn, sammenstillede ganske som Hornene i Sorø-Skjoldene Nr. 58 og 59 (Fig. 6). Naar vi paa det ovennævnte Broder-Document fra 1304 træffe en Olaus Bjørnson, Canonicus Roskildensis som Vidne, da er Grunden dertil sikkert ogsaa at søge i det Slægtskab, hvori han viser sig at staa til de nævnte Brødre ved i sit Vaaben, der kjendes fra Segl 1302 og 1304, at føre to ganske lignende Horn som Hemming Pedersøn. Naar vi fremdeles paa en Gravsten i Slagelse St. Peders Kirke over Nicolaus Brwn de Hylla-

¹⁾ Script. rer. Dan. IV. 506; Langebeks Dipl.

thorp, der efter Bogstavformerne maa tilhøre Tiden ved 1300, træffe det samme Vaabenmærke stillet paa samme Maade i Skjoldet, er der forelagt tilstrækkelige Vidnesbyrd for, at det, tegnet som Nr. 58 og 59, har Hjemmel i en

Fig. 6. Hemming Pedersøns Segl 1324 (Arnæm. Saml. LVI. 7).

Skjoldefrise fra Slutningen af det 13de Aarhundrede ¹⁾. Bægeret mellem Hornene i Skjoldet Nr. 48 har sikkert ikke heraldisk Hjemmel, ligesaa lidt som Nicolaus Drukkens Navn og Skjold i det hele har nogen Sandsynlighed for at være originalt paa dette Sted ved Siden af Eskil Snubbe (den ældre), hvor det dog allerede findes i Henrik Tornekrannds's Frise; men vi maa afvente Ringsted-Skjoldenes Vidnesbyrd ved disses eventuelle Undersøgelse. — Skjoldet med Drikkehornene kan ikke følges ned i Middelalderen gennem en bestemt Slægtrække; det vides kun ført 1367 af Asser Skeef ²⁾ og 1423 af Johannes Kanuti, der har forsegleet et Hyldningsbrev for Niels Knutsson, rimeligvis hans Broder, Borgemester i Næstved ³⁾. Den yngre sjælandske Snubbe-Slægt fører — tidligst Petrus Snubbe 1388 — et delt Skjold med en Fugleklo til heraldisk højre, to, senere tre Tværbjælker

¹⁾ Der vil derved tillige være godtgjort, at Vaabenmærket ikke har nogen saadan personlig Karakter, som der hentydes til ved at antage det for et til Navnet »Drukken« knyttet »talende« Vaaben!

²⁾ Geh. Ark. Ringsted Hrd. 118.

³⁾ Geh. Ark. Hyldninger 9 a.

tilvenstre. Fuglekloen viser i Betragtning af Skjoldets Karakter i det hele en mistænkelig Lighed med den ubestemte Figur i Gris-Vaabenet, der som ovenfor omtalt tilsidst fremtræder som et Svinelaar, men udentvivel har sin Oprindelse fra en af Signetstikkeren misforstaaet Hjortevie. Farver kjendes ikke.

Et Skjold, hvori en hvid »Ørn« med udspilede Vinger lagt paa et tværdelt Feldt, føres i Sorø-Frisen

1) med Feldtet gult og blaat af:

Alexander, Søn af Absalons Søster Ingefrid (Nr. 113),

Absalon Rød, hans Søn (Nr. 115),

Asker, Alexanders Broder (Nr. 116),

Andreas Niclafsøn, »Nepos hujus« (Nr. 117);

2) med Feldtet rødt og blaat (!) af:

Joon Andræsson (Nr. 129)¹).

Paa Nr. 117 nær ere alle disse Skjolde omtalte som gamle. Det havde været af Interesse at faa at vide, hvorvidt Betegnelsen »nepos hujus« over Nr. 117, der efter Pladsen snarere maa gjælde Asker end — som det fortolkes — Alexander, blev restaureret efter gamle Spor. Der levede nemlig omtrent samtidigt i Slutningen af det 13de Aarhundrede to ansete Mænd af Navnet Andreas Nicolai, af hvilke den yngre »filius Nicolai Camerarii«, der menes at stamme fra Ebbe Sunesøn og forekommer i Diplomer 1279—85 som gift med en Datter af Ebbe Ugæthson, fører et Vaaben med en Fugl, tegnet ganske som »Ørnen« i hint Vaaben fra Sorø (smhld. Thorkelins Dipl. I. T. IX), kun at Skjoldet i Seglet ikke spores delt, hvorpaa der dog ikke kan lægges Vægt. Den ældre Andreas Nicolai — Alexander Ingefridsøns »Nepos« o: Søn af Nicolaus Falster Stabularius — forekommer i Diplomer 1275—79, i hvilket Aar han maa være død. Han var gift med Cæcilia Tagesdatter, Datterdatter af

¹) Efter Beskrivelsen, men ikke i selve Skjoldefrisen, fører Nicholaus Jenæssun dictus Judas (Nr. 127) samme Vaaben.

Olaf Glug. Hverken hans eller hans ovennævnte Forfædres Segl ere kjendte ¹⁾).

Der kjendes ingen Sønner af nogen af de nævnte to Mænd med Navnet Andreas Nicolai; den ældre af dem kan ikke have efterladt sig Børn, da hans Hustru Cæcilias Broder Olaf Tagesøn ved hendes Død kort efter hendes Husbonds 1279 fremtræder som nærmeste Arvetager. Flere forskellige Familier maa have ført en Fugl som i de omtalte Skjolde, dog aldrig paa noget delt Feldt: 1298 saaledes en Nicolaus Takæsun, der efter det paagjældende Diplom (Langebeks Diplomatarium, Seglet afbildet hos Thorkelin I, x) maa antages at være en Skaaning. 1340 forekommer Fuglen med de udspilede Vinger i et Skjold med Omskrift Sigillum Nicolai Johannis Dupa canonici Roskildensis, der fører os hen i en mere bekjendt Slægtrække, hvis Navn viser, hvor umuligt det er at bestemme den heraldiske Fugl naturhistorisk efter dens Næbs og Kløers Form.

Som Broder til førstnævnte Andreas Nicolai opføres paa Stamtavlen i *Scriptores Petrus Nicolai Dapifer* (o: P. N. dictus Hosol Nr. 64), hvis Vaaben i Sorø staar malet

¹⁾ Det Spring, der i Sorø viser sig i Slægtrækken ved at Nicolaus Alexandri filius er udeladt, maa, da det ikke vides om »nepos« er originalt i Indskriften, yderligere forøge Uvisheden om, hvilken Andreas Nicolafsun der menes. Man kunde jo vente, at Alexanders Sønsøn i lige saa høj Grad havde ønsket sin Faders Skjold og Navn mindet ved Siden af sit som f. Ex. Farbroderens.

Som ovenfor omtalt har Kornerup ment i Nicolaus Stabularius (Nr. 131), der fører et helt andet Skjold, at træffe Alexanders Søn o: Andreas Nicolafsons Fader; men skulde hint Navn findes nogetsteds i Sorø, kunde dets Plads kun være i Rækken 113—117, hvor ovenikjøbet saa mange »gamle« Skjolde kom frem under Kalken. I Vaabenbogen Nr. 124 staar Navnet Niels, »som kaldes Stalmester« under et Skjold med en sort Ørn lagt paa et tværdelt gult og rødt Feldt. — Farverne paa de andre Ørne-Vaaben er her en rød Ørn paa gult og blaat Feldt; Ørnen stedse kronet.

af Kornerup efter hans Segl (afb. i Thorkelins Dipl. I Tab. X), da det oprindelige Mærke var udslettet. Det synes, som om Broderskabet kun er en »Gisning«, og det er vel tvivlsomt, hvorvidt Fuglen i Drost Peders Segl, der er helt anderledes tegnet end Fuglen i Andreas Niclesøns Skjold, kan støtte denne. —

Medens Ingerd af Pedersborgs Sønner Skjalm (Bisp i Aarhus 1204—15), Ulf og Carl samt fremdeles Christiarnus Ulfson (Nr. 82, 99, 102, 101) i deres Skjolde føre et 6 eller 8eget Hjul, gult i blaat Feldt, staar under hendes Søn Peder Vagnsøns Navn (Bisp i Aarhus 1191—1204) et tværdelt Skjold, hvis øverste Feldt er blaat med Overkroppen af en gul, flakt Ørn, det nederste derimod skaktavlet med gule og røde Tavle (Nr. 80), og under Niels Vagnsøns Navn et tværdelt blaat og rødt Skjold, hvorpaa en hvid Ørnevinge udløbende i en gul Ørnekle (Nr. 103). Hjulet som Skjoldmærke kan paavises i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede — saaledes i Trugillus Dapifers Segl under den schwerinske Udløsningstraktat fra 1224 — men ikke følges for Vagnsønnernes Slægt. Langsum Barthsun, der fører et Hjul i sit Vaaben c. 1260 (Thorkelins Diplomatarium I Tab. X), er en Jyde; østdanske Skjolde med Hjul kjendes overhovedet ikke senere i Middelalderen. Som Hjulene nu ere malede i Sorø-Skjoldene, viser deres Stil hen til en meget senere Tid end 13de Aarhundredes Slutning.

Men maa saaledes disse Vagnsøn-Vaabner henstaa til fremtidig Observation, tør man dristigt sige, at et Skjold, som det, Sorø-Frisen tillægger Bisp Peder Vagnsøn, og som ellers ikke kjendes i dansk Heraldik, er umuligt for en Dansk, der lever sidst i det 12te Aarhundrede. Her synes fra gammel Tid at foreligge en vilkaarlig Opmaling af hans Navn ovenover dette Vaaben eller en fuldstændig Forvanskning af dette; man tænker snarest paa Podebusk-Vaabenet, der ogsaa findes i Sorø-Frisen, men kan ikke undlade ogsaa at antage en Indfyldelse — idetmindste for Skjoldets øverste

Halvdel — fra det Vaaben med en flakt Ørn, som findes under Navnet Gerhardus, dux de Svartsburg, og til hvilket vi senere komme tilbage.

Niels Vagnsøns Skjoldemærke er det samme, som gjenfindes i hans Søstersøn Vagn Gallens Skjold (Nr. 132) og med de samme uheraldiske Farver. Et saadant Skjold kan ikke paavises ført af nogen dansk Adelsmand, er end Skjoldemærket karakteristisk stiliseret, og Figuren paaviselig i svenske Segl fra 13de Aarhundrede (Hildebrands Sigilværk Ser. III, Tavle 5, Fig. 61). Men under Vagn Gallens Navn skulde da ogsaa staa et ganske andet Vaaben. Vagn Gallen havde en Søn Esbern Vagnsøn. Dennes Segl fra 1268 foreligger afbildet hos Thorkelin, Tavle IX, og viser et Skjold, hvori en Klokke; det selv samme Vaabenmærke finde vi i Faderens Segl under et Diplom fra 1230 i Schwerins Arkiv, hvori han nævnes Gunnison. Et Klokkevaaben — Feldtet strøet med Lilier — findes da forøvrigt ogsaa i Sorø-Frisen, men det staaer under Navnet Nicolaus Jurisvni Canonicus Roskildensis (93). Indskriften er tilligemed Skjoldet anført som gammel. Niels Jurissøn († 1265) var Søn af Juris Stigsøn (smhld. ovenfor Side 14) og fører saaledes et helt andet Vaaben end hans Forfædre i lige Linie, hvorfor ogsaa Prof. Kornerup vil forklare det som Hentydning til hans Stilling som »Domherre i Roskilde« — som talende Mærke vides Klokken kun ført af Klokkestøbere f. Ex. Andreas Laurencii fra Midten af 14de Aarhundrede¹⁾. Naar vi se Klokkevaabenet ført af Personer, knyttede til Skjalm Hvides Slægt, ligger, efter hvad ovenfor er anført, deri Forklaring nok til dets Forekomst ogsaa i en Linie af denne Slægt, hvis Medlemmer ellers føre andre Vaabner.

---

¹⁾ Af ham er Thorslunde Klokke i Sjælland og Lumby Klokke i Fyen bleven støbt. Hans Segl er benyttet som Støbermærke.

Eskillus Jonson, der 1327 fører Klokkevaabenet i sit Segl, er maaske en Søn af Vagn Gallens Søn Johannes¹⁾. —

Til Skjalm Hvide Slægtens Skjolde hører kun paa en Maade det, vi finde under Navnet Nicolaus Raalamb (Nr. 97). Han var Søn af Johannes Esbernsons Enke i hendes andet Ægteskab med Asker Julianesøn. Nicolaus Raalambs Skjold viser en gul fra Skjoldefoden opstaaende Spids (Taske-snit), tilhøjre for hvilken Feldtet er blaat, tilvenstre rødt. Det kan ikke kontrolleres ved Hjælp af Sigiller. Morten Pedersøn anfører Faderens Vaaben, der kun skiller sig fra Sønnens ved at Guldspidsen afgrændses af en Sølvsparre, der er antydet paafaldende smal. Asker Julianesøns Navn burde ikke været savnet ved Siden af Hustruens og Sønnens. Idet vi opsætte at behandle de Skjolde, der staa over den fra Toke Skjalmsøn stammende Absalon Gerathsøns (Nr. 94) og hans Søn Nicolaus Absalonsøns Navne (Nr. 125) til et senere Stadium, skulle vi, inden vi vende os fra Skjalm Hvide Slægtens Vaabenskjolde, ved Hjælp af Sigiller supplere de denne tilhørende Skjoldemærker i Sorø-Frisen, særlig med ét Vaaben, der har en fremragende Interesse.

Et i Lübeck bevaret Brev fra 1264 er besejlet af de to Brødre Absalon Andræsøn og Strange Andræsøn. De vare Søner af Andreas Grosøn²⁾ og Esbern Snares Datter Cæcilia de Tersløse, men deres Navne findes nu ikke, saaledes som deres to Brødres Johannes (og hans Hustru Lucia) og Peder, i Sorø-Frisen. Johannes' Vaaben (Nr. 138) stod tidligere kvadreret sølv og blaat; uden Omtale af Anledningen til Ændringen (jvnf. ovenf. Side 6) fremtræder det nu lodret delt med et rødt Feldt til heraldisk højre, et gult Feldt med 4 blaa Zigzakkbjælker til venstre. Et Vaaben med de selv samme Farver som dette nyindsatte omtales af Morten Pedersøn under Navnet Oluf Graa de Tersløse, der af Morten

¹⁾ Script. rer. Dan. IV. 546.

²⁾ Nævnes i Diplomer 1241—1245 (Langebeks Diplomater.).

Pederson nævnes som Fader til Andreas Grosøn de Tersløse. I Vaabenbogen 124 finde vi under et lignende Vaaben, kun forskjelligt fra hint ved at vise sorte Zigzakkbjælker paa gult og hvidt Feldt, Navnene: 1) Peder Andersen, der i Sorø-Frisen nu staar over det oven karakteriserede Nøglevaaben (Nr. 20), 2) Jens Andersen Grosten (!), 3) Jens, hans Broder (sic!) og 4) Hr. Absalon. Trods Forvanskningerne og Misforstaaelserne se vi dog heraf, at der før maa have staaet flere ensartede Vaabenskjolde af det beskrevne Udseende i Frisen, og vi træffe mellem dem en Hr. Absalons.

Absalon Andræsøns Segl viser nu netop et Vaaben, hvis Tegning stemmer nøje med det, hvorunder hans Brøders Navne forekommer i Vaabenbogen og i Sorø, naar undtages at det højre Feldt er strøet med Roser. Man behøver ikke at antage, at Roserne ved Opmaling ere udslettede af Sorø-Vaabnerne. Under de historisk ubekjendte Navne Jon Gisl og Johannes Gislson staar i Sorø-Frisen et skraadelt Skjold med Skraabjelker til heraldisk venstre og i Feldtet tilhøjre strøet med Roser (Nr. 121, 123). Umiddelbart ved Siden af dem staar under Navnet Petrus Otthæsøn (Nr. 124) et Skjold med samme Tegning, men uden Roser i det paa-gjældende Feldt. Det var ogsaa muligt, at Roserne ikke havde nogen egentlig Betydning som heraldiske Mærker i Skjoldet, men ligesom det paavistes om Guldkuglerne i Hjortevie-Skjoldene, kun staa som Dekoration, der udfylder Feldtet. Saaledes staa aabenbart Roserne i øverste Feldt af Drosten Niels Olafsens vandret delte Skjold i hans Segl fra 1318; i de paa samme Maade delte Skjolde, der senere forekomme i Segl, tidligst Nicolaus Tuvesøn 1355, Ebbe Strangesen 1365, findes ingen saadanne Figurer.

At der er Forskjel mellem Brøders Skjoldemærker i Sorø-Frisen (f. Ex. Glugsønnernes), er rigtigt og betegnende for det 13de Aarhundrede; vi gjenfinde en lignende Forskjel mellem Vaabenmærkerne i Absalon Andræsøns og Broderen Strange Andræsøns Segl. Dennes Skjoldemærke er nemlig

en sammensat Dyrefigur: Overkroppen af en Ulv med Hoved og fremstrakte Forben vendte mod heraldisk højre, stillet sammen med Underkroppen af en Fugl med udspilede Vinger — altsaa det samme Vaaben, der senere er bleven bekjendt som Skjoldemærke for den Ulfeldske Slægt.

Det er ikke første Gang, at dette særegne Skjoldemærke viser sig i Skjalm Hvide Slægten. Det forekommer forud for Strange Andræsøn ført af Peder Strange-søn af Kalundborg († 1241), g. m. hans Moster Ingeborg, Esbern Snares Datter. Peder Strangesøns Segl findes i Schwerins Arkiv under et Diplom fra 1230, men Skjoldet er fejlt beskrevet i Meklenburgisches Urkundenbuch Nr. 374, som visende en Fugl med udspilede Vinger. Vaabenet dukker

Fig. 7. Peder Strangesøns Segl 1230 (Schwerins Arkiv)¹⁾.

endnu engang frem i det 13de Aarhundrede i en anden Slægtlinie, nemlig i et Segl fra 1284, ført af Absalon Nicolai, Datter-søn af Tyge Pust. Som en Søn af denne Absalon Nicolai, Dapifer 1299, død 1305, nævnes Petrus Wæther, der i sit Segl

¹⁾ Ogsaa dette Segl er udført efter Gipsafstøbninger, som Forf. skylder Arkivaren, Archivrath Dr. Wigger.

fra 1326 fører Faderens Vaabenmærke. Dette sidste Segl findes under et Brev i vort Gehejmearkiv, men har ligesaa lidt som de foran anførte tre fra Schwerins og Lübecks Arkiver hidtil været bekjendt. Man kjendte intet dansk »Ulfeld«-Vaaben ældre end det 14de Aarhundredes Midte; da man derimod i svenske Sigiller fandt et lignende Vaaben saa tidligt som 1222—30 med en »Grif«-Overkrop, ført af Ivar Johanson, Konungens Råd, og 1278 med en »Løve«-Overkrop, ført af Stormændene Johan Philipson og Johan Magnusen, have kyndige Forskere været tilbøjelige til at tro, at Ulfeldslægten var af svensk Oprindelse¹⁾. Løvehovedet ses i senere svenske Sigiller forandret i (dansk) Retning af et Ulvehoved, skjønt Navnet Lejonørn, som Slægten kom til at føre, viser tilbage til Hovedets oprindelige Form.

Naar vi nu kunne føre dette Vaabenmærke — tilmed i en fra den svenske noget forskjellig Form — som dansk tilbage til en Tid, der idetmindste er lige saa fjern som den, hvortil det tilsvarende svenske Vaaben kan føres tilbage, og naar vi se Vaabenet atter og atter knyttet til Skjalm Hvide Slægtens ældre Led, er der jo al Grund til heri at se Bevis for Ulfeld-Slægten oprindelige Danskhed (idet Mærket baade af Danske og Svenske uafhængigt af hinanden var optaget efter heraldiske Forbilleder i fremmede Lande) og særlig til at finde Støtte for Ulfeld-Slægten Udspring af Skjalm Hvides Æt. Vaabenet saa vi gaa i Arv til Petrus Wæther fra hans Fader; samtidigt har det sandsynligvis fæstnet sig som arveligt i andre af Slægtens Linier. 1337 finde vi det ført af en Jacobus Axlansøn, Absalonsøn-Axelson (de Wethinge, Esrom Klosters Brevbog 183), 1354 af Nicolaus Pætersen de Asminde-torp, 1360 af Johannes Absalonis, der 1384 nævnes som Brodersøn til Biskop Niels Jepsøn af Roskilde (1368—95),

---

¹⁾ Afd. Registrator Plesner har saaledes oftere udtalt denne Mening.

hvis Ulfeldmærke kjendes baade fra hans Segl og tabte Gravmonument. Selv om Slægtskabstraaden ikke bestemt kan følges, viser foruden Skjoldemærkerne tillige Personnavnene Tilknytningen til Skjalm Hvide Ætten. I Løbet af Aarhundredet spreder Slægten sig fra Sjælland til Skaane og Fyen. Ulfeldvaabenet føres f. Ex. 1397—1401 af Jens Andersen, Landsdommer i Skaane, 1423 af Aage Nielsen, der ligeledes hører hjemme i Skaane; paa Fyen f. Ex.: 1381 af Fin Aagesøn af Løgtved, 1407 af Nicolaus Biil, 1417 af Nicolaus Aagesøn, 1455—62 af Peder Nielsen til Broholm, Søn af Niels Erikson, men samtidigt med disse lever Erik Andersen til Kogsbølle paa Fyen (1386—1400)¹⁾, fra hvem Slægten, efterat den ved Reformationen har antaget Slægtnavnet Ulfeld, i lige Linie kan føres ned til Corfits Ulfeld. Hans Ophøjelse ved Kongens Side, hvis Datter bliver hans Hustru, hans Fald som bitter Avindsmand mod Konge og Fædreland og hans Slægts Undergang med ham, staar nu som en ægte dramatisk Afslutning for Skjalm Hvide Slægts egen Historie, med dens for Fædrelandet snart lykkebringende snart skæbnesvangre Betydning.

Vi vende nu tilbage til Skjoldefrisen i Sorø for til Slutning at betragte de Skjolde, hvis Ejermænd ikke saa bestemt kunne knyttes til Skjalm Hvide Slægten. Med Hensyn til nogle af disse Personer skulle vi tilføje Oplysninger om deres Levetid m. m., som savnes i den tidligere Commentar.

Henrik Arlughsvn (Nr. 50) fører »et gult Skjold (før sort) med et Par blaa Hjortehorn og derimellem en blaa Ørnevinge.« Dette Vaabenmærke kjendes ikke andetstedsfra. Men vi have Vaaben fra Slutningen af det 13de Aarhundrede dels med en Stjerne mellem Hjortevierne (Johannes Præpositus Roskildensis 1277), dels med en Pileod (Nicolaus Mathæi de Yshøgh 1283 afb. hos Thorkelin I Tab.X);

¹⁾ De ældste danske Arkivregistraturer I. 32.

i svenske Segl fra samme Tid forekommer et Vaaben med en Lilie mellem Hjortevierne (Hildebrands Sigilværk 3 Ser. Pl. 2). Henricus Arlughson nævnes 1275 som den roskildske Bisps Staldmester (Langebeks Diplomatarium).

Jonas dictus Byug (Nr. 51). »Skjoldet er delt paa langs med røde, hvide og blaa Tværbjælker«. Skjoldet er lige saa lidt som det foregaaende forefundet med dets oprindelige Form og Farve — et saaledes malet Skjold kjendes ellers ikke i dansk Heraldik. En sjælandsk Adelsmand, Johannes Byugh, som nævnes i et Diplom 1349, fører tre skaktavlede Sparrer; en jydsk Johannes Byuc, anført i et Diplom dat. Viborg 1277 (Langebeks Diplomatarium), har neppe fundet Vej til Sorø Skjoldefrise.

Petrus Niclæssvn de Thvslund (Nr. 52). Skjoldet, der nævnes som gammelt, viser 3 røde Tværbjælker i gult Feldt. Indskriften fandtes i sin gamle Form under Kalken; Betegnelsen »de Thusland« var i Abbed Henriks Tid bleven gjengivet »de Almania«, og Prof. Kornerup forstaar i Overensstemmelse hermed (Kommentaren S. 228) Thusland som Tydskland, medens det er et godt kjendt, i det 13de og 14de Aarhundrede forekommende Navn paa Øen Taasinge (jvnf. f. Ex. Valdemars Jordebog fra 1231, Gravsten i Bregninge Kirke paa Taasinge fra 1375). Peder Niclesøns Bjælkevaaben nærmer ham til Skjalm Hvide Ætten, samtidig med at det ved Farverne synes at skille ham derfra. At han stod i en vis Forbindelse med denne Slægt, ses af, at han den 9. Okt. 1307 som executor og Arving beseglede Fru Cæcilia, Tuko Jurissøns Enkes Testamente paa Hyrningsholm¹⁾. Tuke Jurissøn (Søn af Juris Stigsøn?) døde den 29. Marts 1280 i Roskilde²⁾. Fru Cæcilia var Datter af Seui (? Navnet vistnok fejlskrevet) Jonsøn Litle; den

1) Laa hvor senere Hirschholm byggedes. Esrom Klosters Brevbog Nr. 116.

2) Script. rer. Dan. I. 293.

ovennævnte Petrus Wæther, der fører »Ulfeld«-Vaaben, nævnes i Testamentet som hendes Consangvineus. Peder Niclesøn maa være død før 1314, da Ingefrit de Nebbe filia Tokonis i dette Aar omtales som qvondam uxor Petri Niclessøn de Thoslandia¹). Hendes Navn forekommer i Sorø-Frisen (Nr. 53).

Gerhardus dux de Svartsburg (Nr. 63). »Skjoldet er gult med en rød flakt Ørn med fire Kløer og snoet Slangehale.« I Abbed Henriks Frise var Feldtet tværdelt sort og gult (Abildgaards Tegning), men det er nu rettet efter »en meget gammel Vaabenbog i det kgl. Bibliothek« : den foran karakteriserede »Esromske« Vaabenbog. Lige- som Betegnelsen »dux« istedenfor »comes«, som Slægten ellers altid bar, allerede af Langebek omtaltes som paa-faldende²), saaledes maa det yderligere anføres som paa-faldende, at træffe et Medlem af den tydske Schwartzburg-Slægt med et Vaaben, denne aldrig har ført. Schwartzburg-Vaabenet var en staaende Sølv-Løve i blaat Feldt. Familien skal ifølge Sagnet være udsprunget fra Slægten Glichen³), af hvilken, som oven omtalt, flere »Comites« i det 13de Aarhundrede forekomme som indgiftede i Skjalm Hvide-Ætten. Slægten Glichens Skjold var en gylden Løve i blaat Feldt (Sorø-Frisen Nr. 106, jvnf. ovenf. S. 27). I Abbed Henriks Frise stode Gerhard af Schwartzburgs og Ernst af Glichens Skjolde jevnst. Det kan ikke an-gives, paa hvilken Tid en Gerhardus (dux) comes de Schwartzburg har levet her i Landet⁴).

1) Script. rer. Dan. IV 528. Under Interregnet 1333—40 nævnes Drosten Laurens Jonsøn 1335 de Thosland (S. R. D. IV. 497).

2) Script. rer. Dan. IV. 542 e.

3) Spener: Historia insignium.

4) Et Vaaben med en flakt Ørn kan ikke henføres til nogen bestemt dansk Adelsslægt, men træffes dog en enkelt Gang i Seglene f. Ex. som Odensebispens Erik Johansen (Krabbes) Mødrenevaaben 1362 - 76.

Benedictus Byug (Nr. 65). Skjoldet er gult med 3 røde Spidser fra højre. Kun Indskriften, der staar med Minuskler, er anført som gammel, men et Vaaben, tegnet som hint, føres rigtigt 1379 af Benedictus dictus Byug Miles de Gunnersløf. Omskriften i hans Segl for dette Aar staar med Majuskler, men fra 1387 fører han et andet Segl, hvis Omskrift staar med Minuskler og er mellem de tidligste Exempler paa Minuskelskriftens Anvendelse i Sigiller. Benedictus Byug, Kong Olufs Hofmester, var gift med Helena Nielsdatter, Erik Nielsens Efterleverske af Hyrningsholm¹⁾. Endnu paa 4de Søndag i Fasten 1391 udsteder han et Brev, men samme Aar maa han være død før den 6. December, paa hvilken Dato et Diplom²⁾ viser hans Enke i Begreb med at indgive sig i St. Clara Kloster i Roskilde. Benedict Byugs Vaaben leder Tanken hen paa Grubbe-Slægten. Vi finde da ogsaa, at 1358 resignerede Grubbe Jensen de Gundersløff paa sin Ret til det Jordegods i Holløse, hans Farbrøder Benedict Byug 1350 havde givet til St. Peders Kloster³⁾, ligesom vi se Johannes Grubbe og Niels Grubbe som hans Enkes Arvinger⁴⁾. Grubbe-Vaabenet viser altid ellers Sølv- og ikke Guld-Farve, men vi have allerede tidligere gjort opmærksom paa, at denne tid i Sorø-Frisen træder istedenfor hin. Med det samme Forbehold stille vi os derfor overfor det Vaaben, der i Sorø-Frisen staar malet under Olaus Grubbes Navn (Nr. 135), som med sin Hustru Margrete 1382 skænker Ejendomme til Sorø Kloster. Be-

¹⁾ Som hendes Moder (Mater uxoris Benedicti) nævnes 1379 (Geh. Ark. Stevns Hrd. 66) Cristina in Syholm af Slægten Bjørn (jvnf. Arkivregistr. I 37, 151).

²⁾ Efter Vaabenet i hans Segl 1376 var han en Saltensee. — Fru Helena fører mærkeligt nok samme Vaaben, Geh. Ark. Lyng Frdbrg. Hrd. 8, 1391.

³⁾ Arnæmagn. Saml. LIX 12 a.

⁴⁾ Script. rer. Dan. IV.

⁵⁾ De ældste danske Arkivregistraturer I, 37.

tegnelsen »de Kynby«, der fandtes i den tidligere Indskrift er bortfalden, uvist hvorfor¹⁾. I Obituarium Nestvediensis (S. R. D. IV 326) kaldes Olaf Grubbe »de Bræagnetuedh«²⁾.

Med Hensyn til de ved Navnene Georgius — Johannes — Michael Ruth (Nr. 66—68) malede Skjolde, der vise en gul Rude i blaat Feldt, og af hvilke den førstnævntes Skjold fandtes under Kalken, kan ligeledes indvendes, at vi ellers stedse finde Sølv- og ikke Guldfarven benyttet i Rudernes Vaaben. Det er Side 4 paavist, at Michael Rud er en senere Person af dette Navn, end Kornerup antager, og at hans anden Hustrus Skjold uberettiget er udeladt ved Frisens Restauration.

Jacobus Brimla, armiger (Nr. 69). »Skjoldet er delt paa Midten, venstre Feldt er rødt, højre hvidt med et grønt Søblad« — efter Tegningen rettere et Lindeblad. Indskriften er opfrisket med Minuskler, men intet anført om dennes eller Skjoldets Ælde. Her vilde saadant have haft sin særlige Interesse, idet der foreligger en bevislig Forvanskning eller maaskee Sammenblanding af forskellige Navne og Vaaben. Jacob Brimlas Skjold kjendes fra hans Segl. »Jacob Brymlæ« benytter 1417 et Segl, hvis Omskrift S. Jeppe Brvmel, staar med Majuskler, 1420 et, hvori Omskriften S. Jacob Brvmel staar med Minuskler; Skjoldet er skraat delt fra heraldisk venstre med 3 Skraabjælker i venstre Feldt, altsaa ganske tegnet som det Skjold, vi i Sorø finde under Navnet Petrus Otthæsun (Nr. 124)³⁾, og mod hvis Farvesammenstillinger

¹⁾ Det vides, at han ejede Jordegods i Kyndby, Horns Herred (Subm XIV 109), i hvilken Egn ogsaa andre Grubber havde Ejendomme (De ældste danske Arkivregistrat. I 147), men selve Hovedgaarden besades 1383 af Hemming Jenson, hvis Vaaben med en siddende Fugl viser ham tilhørende en ganske anden Slægt, og Johannes Nielsen armiger, der 1364 nævnes de Kynby, er sikkert Fader til Hemming Jenson.

²⁾ Jvnf. Brasch: Gamle Ejere af Bregentved. Kbhvn. 1873 S. 1.

³⁾ Det er usikkert, hvem Petrus Otthæsun er. En Petrus Ottheson archidiaconus Roskildensis dør 1270 (Script. rer. Dan. I 291).

kan rejses den tidt gjentagne Anke. I Jacob Brimlas Segl fra 1420 ses over Skjoldet hans Hjelm med to Vesselhorn.

Fig. 8. Jacob Brimlas Segl. 1417. (Geheimark. Gemeensch. Ark XII. 44).

Ved Siden af Jacob Brimlas Skjold stod før i Sorø-Frisen (ifølge Abildgaard) »Katharina mater hujus uxor Johannes Grim« (smhld. Script. rer. dan. IV. 496: Katharina »Rutsdatter«); nu er Johannes Grims Navn udeladt. Dette Navn leder vel Tanken hen paa et efter Længden delt Vaaben, men uden Blad. Et Vaaben, tegnet ganske som det afmalede, kjendes derimod efter Seglene ført af en sjælandsk Adelslægt, af hvilken vi her skulle nævne Andreas Jacobson de Syøthorp 1360 og hans Sønner Jacobus, Benedictus og Johannes 1393; men disse Navne vides ikke at have haft Plads i Sorø Kirke.

Nicholaus Hakensvn (Nr. 73). Skjoldet er blaat med 3 hvide Leopardhoveder. Et saadant Vaaben vides ikke ført af nogen østdansk Adelslægt¹⁾. Navnet viser snarest hen til Skaane, Vaabenet er nu som de svenske Lejonhufvuders, men det er meget muligt, at det er forvansket.

Fredericus Episcopus Slesvicensis (Nr. 79). »Skjoldet er rødt med tre hvide bugtede Strømme, midt i hvilke en blaa Linie« (smhld. ovenf. Side 10). Vaabenet staar det langt senere forekommende Bølle-Vaaben nærmest.

¹⁾ Iflg. Adelslexikonnet forekommer et lignende ført 1406 af Christiernus Kaas miles, hvilket dog er tvivlsomt.

Man kunde saa meget mere kræve et Bevis for, at Bispem virkelig har ført dette Vaaben, som han døde 1179 3: hundrede Aar, før Sorø-Frisen maledes (!).

Petrus Archiepiscopus Lundensis (Nr. 84). »Skjoldet er blaat, og derover ligger et skraat Kors med sorte og hvide Skaktavler.« I Abildgaards Tid vare Tavlene blaa og hvide, Feldtet havde antaget en grøn Farve. I Vaabenbogen 124 er Skjoldet kvadreret og de ved Skraabjælkerne afdelte trekantede Feldter vexelvis hvide og blaa; andensteds i samme Bog gjengives de imidlertid hvide og røde, og Bjælkernes Tavl hvide og blaa. Kornerup angiver Skjoldet som Ærkebisp Peder Lykkes 1416—36; Indskriften vilde i saa Fald rettest have været at gjengive med Minuskelbogstaver. Peder Lykke førte imidlertid et helt andet, fra hans forskjellige Segl vel kjendt Vaaben, der viser ham henhørende til Slægten Bille. Af Ærkebisper med Navnet Peder kunde her kun — da alle de andre Vaaben ere kjendte som forskellige fra hint — tænkes paa Peder Saxe-søn 1223—28, altsaa fra en Tid længe før Frisen blev malet, eller paa Peder Jensøn, der dog ikke vides i det ene Aar, han var Ærkebisp 1390—91, at have faaet Lejlighed til at gjøre sig fortjent af Sorø Kloster. — Et Vaaben tegnet som det paagjældende kjendes fra Segl ført 1315 af Sivardus de Oræby (Laaland) og 1400 af Niels Sywardson.

Om de Skjolde, der i Sorø tillægges Johannes Krak, Episcopus Roskildensis (Nr. 85), og den ubekjendte »Henricus« (Nr. 86), lader sig ingen Vidnesbyrd fremføre fra Segl. Det sidstnævnte er kvadreret med de umulige Farvesammenstillinger Sølv (hvid) og Guld (gul) og er ovenikjøbet belagt med en lodret Sølvbjælke med 3 blaa Lilier. I Johannes Kraks Skjold ses en blaa Skraabjælke paa gult Feldt med 3 hvide Roser. En Skraabjælke belagt med 3 Roser førtes af Brostrup-Slægten (Ærkebisp Jens Brostrup 1472—92), men en samtidig Farvetegning viser Bjælken hvid paa blaat Feldt, Roserne røde.

Af Skelm Skegges og Tuko Stigsøns Skjolde (Nr. 104—5) med det særegne Vaabenmærke, der ikke synes at staa Skjoldenes »Jernbeslag« fjernt i Karakter, maa det første antages fundet tilligemed Indskriften under Kalken. Det sidste er opmalet efter Abildgaards Vidnesbyrd ligesom hint. Prof. Kornerup er dog, da der ogsaa andensteds i Skjoldefrisen og ved et andet originalt Skjold (Bjælke-Vaabenet Nr. 91) staaer Navnet Tuko Stigsøn, noget bange for, at her foreligger en Forvanskning, og at det er den samme Person, der anføres to Steder. Der stod nemlig i Indskriften fra 1515 ved Navnet Tuko Stigsøn Nr. 105 prepositus Roskildensis, men denne Værdighed vides kun Tuko Stigsøn Nr. 91 at have beklædt. En Toké Stigsøn ved Siden af Skjalm Skegge med det samme Vaaben som han, vilde dog kunne passe godt, naar vi turde antage, at sidstnævnte var identisk med den Skjalm »Stighsvn« Dapifer regis Dacie, der 1292 af Hertug Erik Langben blev dræbt for Kongens Øjne. Vi vilde da ogsaa staa netop i den Tid, da Sorø-Frisen maledes, medens vi, om vi med Kornerup skulde tænke paa den Skjalm Skegge, der nævnes under Valdemar I., ikke have nogen Garanti for Rigtigheden af det over hundrede Aar senere malede Skjold — ikke engang den, at vi i Sorø-Frisen saa hans Efterkommere i de forskjellige Generationer lige til Tiden, da den maledes.

Henningus Potbusk Marscalcus (Nr. 107). Skjoldet er tværdelt; øverste Feldt rødt med en halv hvid Ørn med udslagne Vinger, nederste Feldt rudet af blaåt og hvidt. Skjoldets Form og Ørnefigurens Karakter synes nu efter Restaurationen lige saa vel som Majuskelbogstavernes Art at vise det samtidigt med de langt ældre Skjolde tilhørende Alexander Ingefridsøn og hans Slægt (Nr. 13 o. flg.). I Frisen fra 1515 bar Podebusk-Ørnen som almindelig i Seglene en Krone. De rette Farver for Vaabenet ere, som Kornerup bemærker, usikre.

Som Nr. 127 staar ved Navnet: Nicolaus Jenssundictus Judas et Skjold, der viser 3 blaa Muslingskaller (Ibskaller) paa en hvid Skraabjælke i rødt Feldt. I Kornerups Afhandling læser man nu under Nicolaus Jensøns Navn: Skjoldet er tværdelt i to Feldter, det øverste rødt, det nederste blaat, derover en hvid Ørn med udspilede Vinger — en Beskrivelse, der kun passer paa Skjoldet Nr. 129. Det anføres, at Indskriften er gammel, men man faar ingen Oplysning, hvorvidt de af Abildgaard gjengivne Farver hidrorte fra 1515 eller vare overmalede i den senere Tid. Dette vilde ogsaa have haft Interesse af den Grund, at der tidligere har været endnu et andet saadant Vaaben malet i Skjoldefrisen under Navnet Anders Nielsen. Det beskrives af Morten Pederson og adskilte sig ene fra det foran omtalte ved at vise »brune« Ibskaller — en Farve, der sikkert nok er forvansket. Navnet savnes i Marmora Danica fra 1739, og med det var sikkert alt da Skjoldet forsvundet. Begge Ibskal-Vaabnerne minde nærmest om Gøye-Vaabenet og der foreligger da ogsaa i Sigillerne Exempler paa, at de 3 Ibskaller i dette, som almindelig staa i en skraa Række uden Bjælke, ere lagte paa en saadan f. Ex. i Herlog Pedersons Segl 1448. (1468 ses han at føre et andet Segl, der viser det rette Gøye-Vaaben og Hjelmmerke). Herlog Pedersons Forfædre, Peder Lauridsøn af Ryde paa Laaland 1408 og Lasse Pederson 1360, føre ligesom han Ibskallerne paa en Skraabjælke; det ældste »Gøye-Vaaben« der haves, Drostens Matheus de Floretorps Segl 1264¹⁾ i Lübecks Arkiv, viser imidlertid Ibskallerne uden Bjælke, og saa-

¹⁾ Matheus de Floretorp faldt 1270 i Estland (Hvitfeld S. 274). Floretorp er maaske Flaarup i Fuglse Sogn paa Laaland. Tæt ved denne By ligger den gamle Hovedgaard Kjørstrup, der maaske staar i nær Forbindelse med (er den samme som?) den, hvortil Matheus de Floretorp skrev sig. Sikkert er det, at Matheus dapifer har ejet Gods paa Laaland, hvor vi senere stedse finde Gøyerne, saaledes Campus Sigherseki et Silva (Marskov) ved Nakskov (Langebeks Diplomat.).

ledes kjende vi det i det følgende Aarhundrede i de laa-landske Adelsmænd Johannes Staverskovs (1363) og Absalon Magnæsons Segl (1394). Vi se atter Bjælken i Rigshovmesteren Mogens Gøyes Segl, dog ikke i alle de forskjellige Signeter, han benyttede; samtidige Gøye-Segl savne den, og vi træffe den aldrig i Vaabenbøger eller paa Ahnetavler antydet i det maledede Skjold. Det ligger derfor nær at antage, at de Linier, der ved Gøye-Vaabenets Gjengivelse ved Gravering undertiden kom til at begrænde Ibskal-Rækken, ikke have nogen Betydning som en heraldisk Bjælke, men kun ere at betragte som en rent grafisk Ramme. Da Gøye-Vaabenet fremdeles altid viser 3 Sølv-Ibskaller paa blaat Feldt, maa vi yderligere opgive Tanken om at sætte de omtalte Sorø-Vaabner i Forbindelse med Gøye-Slægten, den eneste danske Slægt, hvis Vaaben nærmer sig til dem. Nogen Forbindelse mellem Sorø Kloster og en laalandsk Adelsfamilie som Gøyerne lader sig i det hele vanskelig paavise. I Klosterets Gavebog staa ingen laalandske Ejendomme anførte. Muligvis have »Ibskallerne« i Sorø-Vaabnerne været en senere Tilføjelse, eller Figurerne i Bjælken have før fremstillet noget andet. Men selv om vi tænke os dem borte, synes Skjoldets Farver at umuliggjøre dets Henføren til nogen bekjendt Slægt. En Anders Nielsøn gav 1382 Sorø Kloster Jordegods for sit og sin Hustrus Lejersted i Kirken og til bedste for deres og deres Forfædres Sjæle, men hverken hans eller hans Søn Johannes Andersøn til Biltso's Segl, som kunde oplyse om deres Vaaben, ere kjendte¹⁾. Tiden 1382 vilde neppe heller passe overfor Efterretningen om, at den Anders Nielsen, hvis Skjold stod i Sorø-Frisen, var gift med en Datterdatter af Olaus Pincerna † 1250 (if. Morten Pedersøn).

Et Skjold som Tholf Mikkelsøns med 3 Buer (Regnbuer?) (Nr. 137) kan paavises for flere Personer i det 15de

¹⁾ Script. rer. Dan. IV. 492.

Aarhundrede, men vi formaa ikke ved Seglene at føre det nærmere op mod Tholf Mikkelsøns Levetid 1279.

Nicholaus og Johannes Hwittings Skjolde (Nr. 141—42) ere kvadrerede rødt og blaåt, og paa det saaledes inddelte Feldt er lagt en gul Tværbjelke. Der kjendes en Johannes Hwitting qvondam dapifer ducis Jutie, som 1263 grundlagde Minoriterklosteret i Flensborg, men at han har haft noget Mellemværende med Sorø Kloster, der kunde bringe dette til at mindes hans Navn, vides ikke; han blev begravet 1270 i det Klosters Kirke, han havde grundlagt.¹⁾ Lige saa lidt kan nogen Forbindelse paavises mellem Sorø og den Johannes Hwitting, der 1352 levede i Hertugdømmet. Den Johannes Hwitting, der er mindet i Sorø-Frisen, maa derimod være den Johannes Nicolai dictus Hwiting, der skreves »de Nyløsæ«, og til hvem Sorø Kloster stod i særlig Forbindtlighed. I et Gavebrev til Klosteret (1332—1334, S. R. D. IV 490) bestemte han, at han vilde begraves mellem sine Forfædre i Sorø Kloster, at dette skulde afholde alle med hans Begravelse forbundne Omkostninger og endvidere, at hans Navn skulde indskrives »in libro defunctorum«, iblandt Klosterets særlige Velgjørere. At vi finde den i Sorø-Frisen mindede Johannes Hwittings Hustru nævnet Christina (Nr. 143) beviser yderligere, at det netop maa være Johannes Hwitting de Nyløsæ, der er tænkt paa; thi dennes Hustru Christina havde Munkene ikke mindre Grund til at være taknemmelig for den Jordegodsgave, hun skænkede dem i sin Enkestand 1343. Naar vi da ved Siden af det Skjold, som Johannes Nicolai dictus Hwitting førte, træffe et andet, hvorover der staar Navnet Nicolaus Hwitting, tør vi sikkert antage Skjoldene for at minde om Søn og Fader. Med Omskriften S. Johannis Hwithing haves et Segl ført af Johannis Hwidynggh de Nyløsæ 1333; men dette Segl

¹⁾ Script. rer. Dan. V. 513.

viser, at Skjoldet i Sorø-Frisen er urigtigt. Hans Skjolde-
mærke er en Pileod (Fig. 9).

Da Johannes Hvitting betegner Sorø Kirke som sine
Forfædres Hvilested, er der Sandsynlighed for, at hans

Fig. 9. Johannes Hvittings Segl 1333. (Geheimark. Arts Hrd. 71).

Slægt er en Gren af Skjalm Hvide Stammen. I denne træffe
vi da ogsaa ifølge Seglene et Vaaben med samme Skjolde-
mærke som hans ført 1272 af Nicolaus Absalonis, Søn
af Absalon Gerathson, der stammede fra Toke Skjalmsøn.
Paafaldende er det, at begge disse to Navne forekomme i
Sorø-Frisen (Nr. 125 og 94) over Skjolde, der kun skille
sig fra Hvitting-Skjoldene i samme Frise ved en mindre
uheraldisk Farvesammenstilling¹⁾.

I den Omstændighed, at netop disse fire Skjolde ere
hverandre saa lige, kunde ligge et forvansket Vidnesbyrd om
de nævnte Personers indbyrdes Slægtskab. — Det laa ikke
fjernt at antage, at Nicolaus, Fader til Johannes Hv. og
Nicolaus Absalonson, aduocatus Roskildensis 1272, der endnu
forekommer 1300, var én og samme Person²⁾.

1) Vaaben, tegnede som disse, kjendes fra Segl førte 1357 af
en Petrus Niclesøn, 1376 af Esgy Hetheson, 1400 af Lau-
rentius Mattessen de Wtsolt.

2) Langebeks Gisning, at den sønderjydske Drost Johannes
Hvitting er Fader til Nicolaus Hvitting (Stamtavle Nr. 5),
støtter sig kun til Ligheden mellem Tilnavnene. Drostens
Slægt er snarest bleven i Hertugdømmet, jvf. ovenf. Johannes
Hvitting 1352. — Skulde mon ikke Nicolaus Raalams og Fade-

Petrus Henrici, armiger, fører et gult Skjold med en blaa Sparre, hvorpaa 3 røde Roser (Nr. 144). Petrus Henrici de Siøtofte udvælger sit og sin Hustrus Gravsted i Sorø og giver derfor en Gaard i Malmø 1395. Hans skaanske Herkomst viser sig ogsaa ved, at han nævnes som »Cognatus Michaelis abbatis«, den 39te Abbed i Sorø, kaldet Michael de Scania¹⁾. Vi kunne derfor ikke tvivle om, at han, som Vaabentegningen angiver, tilhører Rosensparre-Slægten. Paa den ovenomtalte baldyrerede Brudehimmel, tilhørende Tage Thott og hans Hustru c. 1550, træffe vi Rosensparre-Vaabenet — Tage Thotts Farmoders — med en blaa Sparre i hvidt Feldt. Roserne ere hvide. Adelslexikonnets Angivelse er hvid Sparre paa blaåt Feldt.

Johannes Thorberni og hans Søn Jacobus Johannis føre 3 blaa og gultavlede Sparrer i gult Feldt (147—149). Om Farverne er talt Side 11. Vaabenbogens Angivelser have størst Sandsynlighed for at være de rette. Johannes Thorberni, der nævnes tidligst 1429 som armiger, forekommer 1457 og senere som Ridder og Justitiarius regis og skrives til Bregstrup²⁾. Vaabenet i hans Segl er tegnet som i Sorø-Frisen; i Hjelmen fører han 2 Vesselhorn. I hans Søn Jeip Jensøns Segl 1456 er Sparrerens Inddeling i Tavt ikke tydelig; Jeip Jensøn skreves til Vybye, men 1463 af Sandby³⁾, til hvilken Gaard hans Farbroder Nisse (Nicolaus) Jensøn, af Vaaben, nævnes 1420—1421. I Sorø Kirke ligger Johannes Thorberni's Forældres Gravsten. Den bærer med Minuskelbogstaver Indskriften: Anno domini medxxxvij crastino beati Mathie apostoli sepultus est

---

ren Asker Julianesøns Skjolde (se ovnf. S. 35), med Taskesnit begrændset af en Sparre, være forvanskede Pileod-Vaabner? Jvnf. Afb. af Nicholas Absalonsons Segl hos Thorkelin.

¹⁾ Script. rer. Dan. IV. 522—558.

²⁾ Smhld. I. A. Fredericia i Hist. Tidsskr. IV R. III 621.

³⁾ Script. rer. Dan. IV, 367.

hic vir nobilis Thorbernus Jensen cum uxore Katerina orate pro eis. Midt paa Stenen staa 2 Vaabenskjolde: Thorbern Jensøns (til Ørslef og Bregstrup), ganske som Sønnens med tavlede Sparrer, og hans Hustrus med en siddende Fugl vendt mod heraldisk højre. Udentviwl er hun derfor af den Slægt, der i 14de og 15de Aarhundrede hørte hjemme i Kyndby i Horns Herred (det senere Kindholm). Det samme Skjold, som Thorbern Jensen og hans Slægt fører¹⁾, kjendes forud for hans Tid ført af følgende paa Sjælland hjemmehørende Mænd: Brødrene Martinus og Hertug Thomæsun 1277 (Thorkelin I Tavle IX. X), Martinus Truelsen 1315, Petrus Jacobson 1318, Nicolaus Jønæsson 1321—1337, Johannes Byug 1349, Petrus Martini af Viby 1398—1410. — Et nærstaaende tydsk Forbillede afgiver Greven af Ravensbergs Vaaben, hvis Segl findes under et Diplom fra Næstved 1278 (jvnf. Afb. i Thorkelins Diplommat. I, Tavle VI). Et Vaaben med tre Sparrer, men uden Skaktavl, fremtræder ogsaa i Carolus Ingeborgsøns oven omtalte delte Skjold.

Laurencius Henrici, armiger (Nr. 150). Skjoldet er gjengivet med de Farver, Abildgaard forefandt, en rød Hjortevie med 2 dertil stødende blaa »Floder« i hvidt Feldt. Skjoldet er Fikkesøn-Vaabenet, hvis rette Farver ere ubekjendte²⁾. Laurens Henriksøns Segl forekommer 1438 og 1468; Vaabenet er ganske som Sorø-Frisens; i det yngste Segl staar Hjelmen med en Hjortevie og et Vesselhorn over Skjoldet. (Per Persøn fører 1497 3 Floder; i Hjelmen staar ingen Hjelmtegn; Niels Fikkesøn, der ligeledes har 3 Floder 1529, har i Hjelmen 2 Hjortevier).

Som Kongevaabenet (Nr. 36) findes afmalet paa Midtskibets s.v. Hjørnepille i Nærheden af, hvor før Valdemar Atter-

¹⁾ Det ser, efter Seglene ud, som om det ikke var selve Sparrerne, men Mellemmrummet mellem dem der var skaktavlet.

²⁾ Smhld. Adelslexikonnet og en Afhdl. af Forf. om Gudme Kirke i Kirkehist. Saml. III. R. II. 29—30.

dags Sarkofag havde Plads, har det Karakter af ikke at være malet paany i 1515 uden en betydelig Indflydelse fra et ældre Forbillede, idet det viser det oprindelige Hjelm-smykke¹⁾, som i Sigiller ikke forekommer efter Valdemar Atterdags Tid, og paa Monumenter af anden Art senest ses paa et af Endestykkerne til de 1420 udskaarne Chor-stole i Roskilde Domkirke. Imidlertid mangle Vesselhornene i Sorø-Frisen Paafugle-Fjerprydelserne, som ere det særlig fyrstelige Kjendemærke. Kronen forneden om Vesselhornene findes ogsaa i Roskilde. Ifølge Abildgaards Tegning fandtes tidligere ikke de røde Søblade i det gule Feldt, som nu ere indsatte af Kornerup. De mangle oftere i Kongevaabenet fra Tiden ved 1400.

De Bidrag, vi her have givet til en kritisk Belysning af Skjoldemærkerne i Sorø, særlig som de foreligge i den ny Udgave af 1871—73, vise saaledes som Hovedresultat, at der for den oprindelige Skjoldefrise fra Slutningen af det 13de Aarhundrede vel kan hævdes en paalidelig Kjærne, navnlig hvad de Skjolde angaar, som tilhøre Personer, der levede henimod den Tid, da Skjoldefrisen maledes; men det vil tillige være godtgjort, at der allerede i Middelalderen er foregaaet Forvanskninger af den ældste Skjoldefrise saa vel som af de senere tilføjede Skjolde baade i Henseende til Skjoldemærker, til Farver og til Navne, for hvilke man ikke har haft tilstrækkeligt aabent Øje ved den sidste Restauration. Derfor kræver Skjoldefrisens Benyttelse i videnskabelig Henseende megen Forsigtighed. — Vi have søgt at paavise det ønskelige i, at der havde foreligget en Kommentar til den ny »Udgave«, forfattet efter en streng tekst-kritisk Methode, der med citerede gode Hjælpekilder havde

---

¹⁾ Jvnf. Forf.s Afhandl. om Flaget i Lübecks Mariakirke i Aarb. 1882 S. 32.

fulgt Frisen Skjold for Skjold, Indskrift for Indskrift med nøje Angivelse af, hvad der var gammelt (og hvor gammelt), og hvad der var nyt, med Redegjørelse for, hvilke Farveforandringer der kunde følges, og for hvilke Pladser Skjoldene fra 1515, 1871 og c. 1290 indtog i Forhold til hinanden, kort en Protokol over Restaurations-Arbejdets Gang i alle dets Detailler.

Ringsted Kirkes Skjoldefrise staar endnu tilbage at udgive paa ny. Den rummer ikke saa gamle og mærkelige historiske Navne som Sorø-Frisen, men vil dog, gransket og udgivet paa rette Maade, kunne afgive saadanne Bidrag til Kundskab om vor Middelalders Heraldik og Personalhistorie, som nu ikke andenstedsfra kunne skaffes tilveje.

Maj 1881.
